

VASA UNIVERSITET
Humanistiska fakulteten
Institutionen för nordiska språk

Anna Harju
Närhetspar fråga–svar i två finlandssvenska radioprogram
En samtalsanalytisk studie

Avhandling pro gradu i svenska språket
Vasa 2009

Innehåll

TIIVISTELMÄ	3
1 INLEDNING	5
1.1 Syfte och hypoteser	6
1.2 Metod	7
1.3 Material	7
1.3.1 Undersökningsmaterialet	8
1.3.2 Transkriberingsprocessen	10
1.3.3 Transkriptionstecken	11
2 SAMTALSANALYS	13
2.1.1 CA - den traditionella samtalsanalysen	13
2.1.2 Den vidareutvecklade samtalsanalysen	15
2.1.3 Tidigare forskning	15
2.1.4 Institutionella samtal	16
2.2. Turtagning	19
2.2.1 Vad är en samtalstur?	19
2.2.2 Turtagningsregler	20
2.3 Sekvensorganisation och närhetspar	21
2.3.1 Närhetspar	21
2.3.2 Preferensorganisation	22
2.3.3 Fråga och svar som närhetspar	23
3 STRUKTUR I REDAKTÖRERNAS FRÅGETURER I MATERIALET	25
3.1 Struktur i redaktörens turer i nolltoleransdebatten	28
3.2 Struktur i redaktörens turer i skoldebatten	30
4 FRÅGOR I MATERIALET	40
4.1 Frågeturer med bara en fråga	40
4.1.1 Ja/nej-frågor	41
4.1.2 Frågeordsfrågor	45
4.1.3 Deklarativer	51
4.2 Frågeturer med två eller flera frågor	54
4.2.2 I skoldebatten	55
4.2.3 I nolltoleransdebatten	57
5 SLUTDISKUSSION	62
BILAGA. Transkriptionstecken	68

VAASAN YLIOPISTO
Humanistinen tiedekunta**Pohjoismaisten kielten laitos**

Tekijä:	Anna Harju
Pro gradu -tutkielma:	Närhetspar fråga-svar i två finlandssvenska radioprogram En samtalsanalytisk studie
Tutkinto:	Filosofian maisteri
Oppiaine:	Ruotsi
Valmistumisvuosi:	2009
Työn ohjaaja:	Siv Björklund / Christer Lauren

TIIVISTELMÄ:

Vieruspareiksi kutsutaan kahden puheenvuoron kokonaisuuksia, joissa vuorojen välinen kytkös on erityisen vahva. Pro gradu -tutkielmani aihe on kysymys-vastaus-vierusparit kahdessa radio-ohjelmassa. Aineistoni koostuu kahdesta *Slaget efter tolv – dagens debatt* -ohjelman lähetyksestä. Kyseessä on keskusteluohjelma, jossa toimittaja haastattelee vieraita ja johdattelee keskustelua eteenpäin kysymyksillään. Tavoitteena on ollut tutkia toimittajien kysymysvuoroja ja niiden rakennetta. Olen tarkastellut myös, millaisia toimittajien kysymykset ovat ja millaisia funktioita niillä on. Lisäksi olen kiinnittänyt huomiota haastateltavien vastauksiin.

Tutkimuksen menetelmän on keskusteluanalyysi. Keskusteluanalyysin pääperiaatteita on, että vuorovaikutus ei ole kaoottista, vaan sillä on omat sääntönsä. Mitään yksityiskohtaa vuorovaikutuksessa ei voida pitää sattumanvaraisena tai irrelevanttina. Ihmiset luovat ja ylläpitävät todellisuutta sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta. Keskusteluanalyysin menetelmät ovat yleensä pääasiassa laadullisia, mutta tutkimuksessani hyödynnän myös määrällisiä menetelmiä. Keskeistä on myös vertaileva näkökulma kahden eri toimittajan välillä.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että vaikka molemmat toimittajat toteuttavat institutionaalista rooliaan esittämällä kysymyksiä haastateltaville, toimittajilla on erilainen tyyli johdatella keskustelua kysymystensä avulla. Esimerkiksi toisen ohjelman toimittaja taustoittaa usein kysymyksensä, kun taas toisen toimittajan vuoroissa on useimmiten vain varsinainen kysymys.

Aineistossa esiintyy kolmea eri kysymystyyppiä: kyllä/ei-kysymyksiä, kysymyssanakysymyksiä ja deklaraatiiveja. Jokaisella kysymystyypillä on aineistossa jokin tietty funktio, joka on tyyppillistä juuri tälle kysymystyypille. Esimerkiksi deklaraatiivien funktiona on useimmiten tarkistaa, että asia on ymmärretty oikein.

Olen tarkastellut myös, kuinka monikysymyksisten vuorojen kysymykset suhtautuvat toisiinsa. Tavallisinta on, että kysymysketjun jälkimmäinen kysymys tarkentaa ensimmäistä kysymystä jollain lailla.

AVAINSANAT: samtalsanalys, närhetspar, fråga-svar-sekvens, radio

1 INLEDNING

Jag har blivit intresserad av samtalsanalys under mina studier. I samtalsanalys undersöker man hur människorna är i (språklig) interaktion med varandra. Det är fråga om ett relativt nytt forskningsområde och det finns mycket som man ännu inte har undersökt. Egentligen var det inte möjligt att studera samtal så noggrant tidigare eftersom man inte hade sådan teknik som möjliggör inspelning av samtal. Adelswärd (1995: 111) konstaterar att bandspelaren för samtalsanalysen har betytt samma som mikroskopet har betytt för biologin.

När man tidigare undersökte samtal koncentrerade man sig mer på grammatiska och lexikaliska aspekter men numera studerar man samtal ur en mer kommunikativ synvinkel (Adelswärd 1995: 110). Synvinkeln har också förändrats från det normativa till det deskriptiva. Man ser inte talspråket som en ofullständig version av skriftspråket utan man har märkt att också talspråk har sin egen grammatik. Talspråket är inte ett kaos som inte har några regler utan det har sin egen logik. Det finns oändliga möjligheter att undersöka talspråk ur olika synvinklar. De här är saker som fascinerar mig i samtalsanalys.

Denna avhandling pro gradu handlar om redaktörernas frågor och de intervjuades svar i två finlandssvenska radioprogram. Intresset för frågor och svar växte under transkriptionsprocessen. Frågor och svar är mycket centrala i intervjuer och därför kändes det naturligt att koncentrera sig på dem.

I det här första kapitlet presenterar jag avhandlingens syfte, material och metod. I kapitel 2 definierar jag några samtalsanalytiska huvudbegrepp, turtagning och sekvensorganisation (speciellt närhetspar fråga–svar). Det tredje och det fjärde kapitlet innehåller min undersöknings empiriska del. Först vill jag ge en allmän helhetsbild av redaktörernas samtalsturer och därför det fjärde kapitlet innehåller en presentation av struktur i redaktörernas samtalsturer i mitt undersökningsmaterial. Jag kommer att berätta hurdana delar det finns i redaktörernas turer. I det fjärde kapitlet koncentrerar jag

mig på frågor i redaktörernas turer och analyserar dem. I det sista kapitlet summerar jag min undersökning i en slutdiskussion.

1.1 Syfte och hypoteser

Syftet med denna avhandling pro gradu är att undersöka fråga–svar-sekvenser i två finlandssvenska debattprogram i radio. Jag hade tänkt se bara på frågor men eftersom svaren är så fast förknippade med frågor kommer jag också att se på hur de intervjuade svarar på frågorna. Mest koncentrerar jag ändå mig på frågor.

Jag vill få svar på följande forskningsfrågor: Hurdana delar finns det i redaktörernas frågeturer? Hurdana frågor ställer redaktörerna överhuvudtaget? Finns det skillnader mellan redaktörerna?

I samtalsanalytiska undersökningar brukar man inte ställa hypoteser för att de inte skall styra undersökningen för mycket (se avsnitt 2.1.1). Forskaren har ändå alltid några förväntningar och tankar om möjliga forskningsresultat, och jag presenterar kort mina antaganden.

Vad det gäller redaktörernas samtalsturer och dess delar antar jag att nästan varje tur innehåller en eller fler frågor. Redaktörernas uppgift är att intervjua gästerna och därför är det naturligt att en stor del av deras turer innehåller frågor. Jag antar också att det i redaktörernas turer kan finnas kommentarer till det som de intervjuade har sagt. Det kan också förekomma någon slags bakgrundsinformation.

När det gäller själva frågorna antar jag att den största delen av dem är öppna (inte till exempel ja/nej-frågor) så att redaktören får långa och tillräckliga svar på sin frågor.

Jag antar också att det finns skillnader mellan redaktörerna. Efter att ha transkriberat materialet har jag ett intryck att redaktören i programmet som jag kallar skoldebatten har mycket längre samtalsturer än redaktören i det andra programmet,

nolltoleransdebatten. Detta kan bero på att det finns mer delar i hans turer (inte bara den egentliga frågan utan också till exempel egna kommentarer eller bakgrundsinformation).

1.2 Metod

Min forskningsmetod är samtalsanalys. Samtalsanalys är en forskningsmetod som används i studier av interaktion i olika situationer, såväl i vardagliga som i institutionella samtal (Samtalsanalys i Finland 2009). Min undersökning kommer att behandla institutionella samtal eftersom det är fråga om ett radioprogram där redaktörerna kan anses representera det institutionella.

I samtalsanalys utnyttjar man i huvudsak kvalitativa metoder, och så gör också jag i denna avhandling pro gradu när jag presenterar exempel ur materialet utan att försöka göra några generaliseringar. Meningen är bara att presentera de två program och frågasvar-sekvenser i dem. Det finns ändå också några kvantitativa drag eftersom jag räknar till exempel olika frågetyper (ja/nej-frågor, frågeordsfrågor och deklarativer) i materialet.

Min metod är också jämförande eftersom jag jämför två redaktörer och deras frågeturer. Jag ser till exempel på om deras frågeturer innehåller likadana delar. Jag jämför också hurdana frågor redaktörerna ställer.

Närmare information om samtalsanalysen, dess utveckling och centrala begrepp finns i kapitel 2.

1.3 Material

I detta avsnitt presenterar jag mitt undersökningsmaterial och berättar om transkriberingsprocessen och -tecken.

1.3.1 Undersökningsmaterialet

Mitt undersökningsmaterial består av två inspelningar av ett radioprogram. Inspelningarna tar sammanlagt cirka 45 minuter. Programmet heter *Slaget efter tolv – dagens debatt*, och inspelningarna är från oktober 2007. *Slaget efter tolv – dagens debatt* är ”ett direktsänt debattforum som vädrar tankar och åsikter kring aktuella, eldfångda och angelägna samhällsfrågor” (*Slaget efter tolv – dagens debatt* 2009).

Det första programmets tema är ”nolltolerans mot fortkörning” (4. oktober 2007). I Helsingfors försöker polisen öka trafiksäkerheten genom att ge böter till alla som kör för fort, även om det är fråga om bara några kilometers överhastighet i timmen. I programmet diskuteras om detta är en bra åtgärd eller inte. Den här diskussionen kommer jag i fortsättningen att kalla *nolltoleransdebatt*. I nolltoleransdebatten deltar två intervjuade, en man och en kvinna. Redaktören är en man.

Den andra inspelningen (5. oktober 2007) behandlar skolvärlden: en färsk undersökning påstår att begåvning och flit inte är det enda som påverkar elevers vitsord. Man har påstått att elevers karaktärsdrag kan förklara en femtedel av deras skolbetyg. I debatten diskuteras man om det verkligen är så. I min undersökning kommer jag att kalla det här programmet *skoldebatt*. I skoldebatten deltar tre intervjuade varav två är kvinnor och en är man. Också i det här programmet är redaktören en man.

Diskussionerna är mycket olika inte enbart i fråga om samtalsämne, utan också på ett ”samtalsanalytiskt sätt”. Programmen har alltså olika redaktörer. Båda redaktörerna har sitt eget sätt att leda diskussionen och delta i den. Efter transkribering av diskussionerna har jag ett intryck av att nolltoleransdebattens redaktör ger mer frihet till de intervjuade. Kanske också de intervjuade själva tar den friheten till exempel genom att avbryta andras tal. I skoldebatten är interaktionen mer styrd av redaktören. Olika deltagarna kan bero på deltagarnas personligheter men också på praktiska omständigheter. I skoldebatten finns det ju fler intervjuade. Det är därför kanske viktigt att redaktören bestämmer vem som får tala och på så sätt försäkra sig om att alla får säga sina kommentarer. I skoldebatten finns mycket lite överlappande tal och avbrott.

På grund av diskussionernas olikhet kommer jag att analysera dem separat. Det skulle vara svårt att göra några generaliseringar om redaktörens roll eftersom diskussionerna är så olika. Jag hade vissa svårigheter med att analysera alla talsekvenser hos nolltoleransdebattens redaktör. Därför kan jag inte ta med alla hans samtalsturer i analysen. Det är ändå fråga om bara några få enstaka turer och jag tror att det är möjligt att få en tillräckligt omfattande helhetsbild av hans redaktörsroll även om jag inte kan beakta alla hans turer.

Ett institutionellt samtal kan äga rum antingen mellan kunder och representanter för institutionen eller mellan professionella människor (Peräkylä 1997: 177). I båda programmen i mitt material deltar en redaktör och två eller tre intervjuade. Det betyder att i ett program finns det bara en person som är specialist på radioarbete. De intervjuade är däremot professionella inom sina egna områden och därför har man inbjudit dem till programmet.

Jag valde att analysera radioprogram för att de är lättillgängliga. Det påstås ofta att man kan förlora mycket information om man inte ser människorna eftersom bara en liten del (ca 10 %) av budskap förmedlas verbalt. Jag ställer mig mycket skeptisk till sådana här siffror även om det kan finnas ett visst fog för det. Hur som helst, Adelswärd (1995: 113) anser ändå att i institutionella samtal spelar den verbala kommunikationen en ganska stor roll. Hon jämför institutionella samtal med samtal mellan nyförälskade och konstaterar att den icke-verbala kommunikationen kan ha stor roll i nyförälskades kommunikation men knappast i institutionella samtal. När det gäller min undersökning, måste man också komma ihåg att människor i radion vet att lyssnare inte ser dem och därför beter de sig så att lyssnare kan förstå dem även om ögonkontakten saknas. Kommunikationen i radion måste alltså fungera också utan icke-verbala signaler.

Att man kanske "förlorar" lite information, har egentligen också sina fördelar. Transkriptionsprocessen blir lättare när man inte behöver ta hänsyn till alla möjliga icke-verbala signaler, bara dem som förmedlas genom rösten. De icke-verbala signalerna är inte så viktiga eftersom radiolyssnaren överhuvudtaget inte ser dem som

talat i radion. Radion har också den fördelen att man inte behöver vara så noggrann med vissa etiska aspekter dvs. man behöver inte skydda någons identitet eftersom radioprogram är offentliga. (Forsblom-Nyberg 1995: 71). Man behöver inte heller tillstånd att använda radiomaterial för undersökningar.

1.3.2 Transkriberingsprocessen

Inom samtalsanalys betyder termen transkription att man överför materialet från tal till skrift. Enligt Linell (1994: 2) betyder termen transkription ”en sådan överföring till skriftlig notation av yttrande - - som utföres i syfte att studera talets eller samtalsstrukturen, dess form och innehåll”. Termen *transkription* kan användas om själva aktiviteten dvs. transkriberingsprocessen, eller dess produkt (Forsblom-Nyberg 1995: 52).

Som jag redan har nämnt, kan alla drag i interaktionen vara intressanta i analysen. Man får inte utesluta någonting som ointressant eller icke-relevant. Därför behöver man ett detaljerat transkriberingssystem. Skriftspråkets konventioner är otillräckliga för en systematisk talspråksforskning (Forsblom-Nyberg 1995: 54). Man behöver olika slags specialtecken för att kunna ta hänsyn också till de icke-språkliga aspekterna såsom pauser, intonation, betoning, tempo och skratt.

Det kan inte finnas ett neutralt transkriberingssystem utan alla transkriptioner innehåller transkriberarens egna tolkningar av samtalen. Om två personer transkriberar samma samtal kommer transkriptionerna vara mer eller mindre olika. Därför borde man alltid komma ihåg att transkription inte är undersökningsmaterialet utan bara en hjälp för att göra materialet lättare att hantera. Transkriptionen är alltid en ofullständig version av samtalen, och det egentliga materialet är den ursprungliga inspelningen. (Forsblom-Nyberg 1995: 56; Norrby 2004: 93.)

Ett problem i transkribering är att hur talspråkligt man får eller måste skriva det som sägs på bandet. Borde man skriva *jag* eller *ja*, *huse* eller *huset*, *roligt* eller *rolit*? Jag har haft som princip att transkribera så talspråkanpassat som möjligt. Jag skriver alltså

di/dom för skriftspråkets *de*, *mej* för *mig*, *de* för *det*, *hoppa* för *hoppade* osv. Ord som slutar på -skt och -igt (hemskt, roligt) har jag ändå skrivit ”skriftspråkligt”. Norrby (2004: 94) skriver att när det gäller sådana ord är det en smaksak om man skriver *roligt* eller *rolit* eftersom i det normala uttalet använder man egentligen aldrig sådant uttal där g:et och k:et uttalas. Variationen mellan de här formerna finns alltså egentligen inte och därför kan jag lika gärna skriva orden skriftspråkligt.

Även om jag försöker transkribera så talspråkanpassat som möjligt och vara noggrann med detaljer när jag transkriberar, kan transkriptionen ändå vara ganska grov eftersom jag inte kommer att undersöka till exempel fonetiska detaljer. En fonetisk transkription (till exempel enligt IPA-systemet) behövs alltså inte. Den skulle också vara svår att läsa. (Forsblom-Nyberg: 1995: 61.)

1.3.3 Transkriptionstecken

I denna undersökning har jag använt en transkriptionsmetod som har utvecklats av Gail Jefferson och som presenteras bl. a. i Norrby (2004: 91-92, 95-99). Principen för metoden är att varje nytt yttrande skrivs på en ny rad och därför kan den också kallas för en dramadiologisk modell (Forsblom-Nyberg 1995: 58). Jag tycker att det är ganska lätt att läsa en sådan modell eftersom till exempel yttranden som produceras på samma gång är skrivna på samma plats på raderna. I det följande exemplet finns det överlappande tal på raderna 100–101. Exemplet 1 visar också annars hur transkription kan se ut.

(1)

95	Lena	de e (.) därför e de bättre då att ta <u>till</u> kanske lite att
96		man man ligger ordentligt under (.) å kör man de som
97		som skylten visar idag så dom flesta bilar nästan så så visar
98		lite i överkant så att >ja tror att man< kan va ganska lugn
99		om man ligger där (.) alldeles på på de som skylten
100		vi[sar
101	Klaus	[fle- flesta (.) hastighetsmätarna visar fortfarande (.)
102		.hhh ö åtta till fem kilometer för mycky >vilket betyder
103		att om du kör me åtti så ligger du i själva verket
104		på< sjuttitva: [sjuttitre men sen vågar man ju int köra >>

Som man kan se i exempel 1 ovan, finns det ett radnummer i början av varje rad. Efter varje radnummer finns talarens namn och efter det kommer vad han eller hon har sagt. De rader som jag hänvisar till i texten utmärker jag oftast med en pil (→) så att läsaren hittar dem lättare. I sådana fall finns det inte radnummer i början av raden. Oftast märker jag till exempel redaktörens frågor med en pil (som i följande exempel).

(2)

30	Redaktör P	okej där e åsikter (.) tvärtemot resultaten >i den här
31		undersökningen< (.) ann-sofi loo lärare i pedagogik vi-
32	→	pedagogiska fakulteten vi- åbo akademi va tycker du
33	→	e de rätt om (.) bråkighet påverkar vitsorden
34		(EN LÄNGRE PAUS)
35	→	ann-sofi loo (.) har vi dej med (.) borde vara (xx) i vasa
36		(.)
37	Ann-Sofi	e här
38	Redaktör P	bra=
39	Ann-Sofi	=ja

Jag har i huvudsak använt de transkriptionstecken som har presenterats i Norrby (2004: 98 – 99). Jag har ändå gjort några små förändringar. När det gäller pauser har jag inte mätt pausers längd noggrant. Pauserna är inte väsentliga i min undersökning och därför anser jag att jag inte behöver göra någon skillnad mellan en mikropaus (under 0,5 s) och längre pauser. Om pausen ändå är anmärkningsvärt lång, har jag skrivit: (EN LÄNGRE PAUS) (se också Linell 1994: 30). Jag har också egna sätt att markera smackning (*nt*). I fråga om tvekljud har jag försökt använda de ljud som talaren använder (*eeh*, *ööö*, osv.).

En lista över transkriptionstecken som jag använder i denna avhandling finns som bilaga.

2 SAMTALSANALYS

I det här kapitlet berättar jag allmänt om samtalsanalys. Först presenterar jag samtalsanalysens historiska utveckling. Sedan presenterar jag tidigare forskning inom området och redogör för undersökningar om institutionella samtal. I slutet av kapitlet definierar jag några centrala samtalsanalytiska begrepp: turtagning och sekvensorganisation. Mera ingående koncentrerar jag mig på sekvensorganisation och på närhetspar, speciellt fråga–svar-sekvenser.

2.1 Den historiska utvecklingen av samtalsanalys

I detta avsnitt presenterar jag samtalsanalysens historiska utveckling. Först berättar jag om den traditionella samtalsanalysen och sedan berättar jag om hur den har utvecklats vidare.

2.1.1 CA - den traditionella samtalsanalysen

Den mest välkända skolan inom samtalsanalys är Conversation Analysis (CA). Den representerar den traditionella, ursprungliga samtalsanalysen. Numera finns det få forskare som tillämpar ”ren” CA. I svenskan har man kallat CA också för konversationsanalys, etnometodologisk samtalsanalys eller bara samtalsanalys. CA har sin grund i etnometodologin som är en gren av sociologin. Etnometodologin kritiserade sociologins metoder och teorier som kändes otillräckliga för att undersöka interaktion mellan människor. Problemet var att vardagsspråkets beskrivningar inte uppnår detaljer i det föremål som det beskriver utan skapar en idealiserad bild av föremålet. Harvey Sacks ville utveckla en sådan analysmetod som skulle bevara greppet om specifika, enskilda händelser i människornas beteende. (Heritage 1984: 229–233; Norrby 2004: 32–33.)

Sacks började undersöka inspelat material eftersom han önskade återkomma till materialet många gånger. Man kan inte minnas diskussioner så noggrant som man borde och på grund av minnets brister måste man spela in materialet. Till exempel påhittade exempel är mycket begränsade och en analys som baserar sig på exempel som är påhittade eller beroende av minnet är inte trovärdig. Heritage (1984: 230) tycker att det var både modigt och påhittigt av Sacks att undersöka inspelade diskussioner. Det förhärskande synsättet var att den sociala interaktionen är full av slumpartade händelser som gör analysen problematisk. Numera vet vi ju hur ordnad interaktion egentligen är. (Heritage 1984: 229–233.)

En av samtalsanalysens (och överhuvudtaget etnometodologins) grundtanke är att samhällsmedlemmarna hela tiden skapar, återskapar och upprätthåller verkligheten genom social interaktion (Norrby 2004: 33). Heritage (1984: 236) presenterar samtalsanalysens tre grundprinciper:

- 1) Interaktion är strukturellt organiserad.
- 2) När man deltar i interaktion tar man hänsyn till kontexten.
- 3) Dessa två drag går igenom hela interaktionen ända till detaljnivå så att man kan *a priori* inte förbigå någon detalj som irrelevant, slumpartad eller oorganiserad.

Den första principen är den mest grundläggande och betydelsefulla. Interaktion är inte ett kaos utan den är organiserad och har vissa regler. Den andra principen handlar om kontexten. Talarens kommunikativa verksamhet både formar och förnyar kontexten. Man brukar säga att verksamheten är dubbelt kontextuell. (Heritage 1984: 237.)

Den tredje principen innebär att allt i interaktionen är viktigt; man får inte utesluta någonting som felaktigt eller irrelevant. Det här betyder att man måste ha ett mycket detaljerat transkriberingssystem. Man vill begränsa sin analys bara till själva interaktionssituationen. Man analyserar bara sådana enheter som finns tillgängliga i interaktionen dvs. sådana som deltagarna själva använder när de försöker att förstå och

tolka varandras budskap. Därför undviker man också att ställa hypoteser och bilda teorier för tidigt. (Heritage 1984: 237; Norrby 2004: 33–34.)

Den tredje principen innebär också att man inte koncentrerar sig på bara språkliga aspekter i samtalet. Också sådana faktorer som skratt, överlappande tal, nonverbala signaler osv. kan vara mycket intressanta när man analyserar interaktion. (Kajanne 2001: 26).

2.1.2 Den vidareutvecklade samtalsanalysen

I sociolingvistik har det varit vanligt att koncentrera sig på den yttre kontexten. Man har förklarat språkliga variationer genom att se på sådana bakgrundsfaktorer som ålder, kön, status osv. Däremot har man inom den traditionella CA försökt utgå från själva interaktionssituationen, den inre kontexten. Senare har det ändå förekommit också sådan samtalsanalys som tar hänsyn också till den yttre kontexten. (Adelswärd 1995: 110-111; Norrby 2004: 42–43, 57–58.) Till exempel Lappalainen (2001) har försökt kombinera variationsforskningens och samtalsanalysens metoder när hon undersöker kodväxling.

När man i CA försöker hitta universella regler som gäller för samtal, är man i den senare samtalsanalysen intresserad också av vissa samtalsgenrer. Den kan också ha en tillämpad karaktär. (Adelswärd 1995: 111.)

Jag vill ändå konstatera att skillnaden mellan den ”rena”, traditionella CA, som jag presenterade i avsnitt 2.1.1, och den vidareutvecklade samtalsanalysen (detta avsnitt), inte är skarp. Enligt min uppfattning brukar man ofta tala om CA även om man menar den nyare riktningen som jag presenterar i detta avsnitt. Jag ville ändå göra den här skillnaden eftersom jag anser att den illustrerar den historiska utvecklingen av samtalsanalys.

2.1.3 Tidigare forskning

Den etnometodologiska samtalsanalysens ”stora namn” är Harold Garfinkel, Harvey Sacks, Emanuel Schegloff och Gail Jeffersson. Också Paul Drew och John Heritage har gjort många undersökningar i samtalsanalys och varit speciellt intresserade av institutionell interaktion.

I de nordiska länderna har samtalsanalytisk forskning i TV- och radiosamtal varit speciellt typiskt för Finland. Man har undersökt både finskt och svenskt material. När det gäller finlandssvenskan har till exempel Ann-Marie Londen skrivit om användningen av partikeln *liksom* i ett finlandssvenskt radiosamtal (1997) och Åbrink (1998) har skrivit om radioprät som stil och genre och granskat också samtal med lyssnaren.

När det gäller finskan har TV- och radiosamtal blivit analyserade bland annat av Maarit Berg (2003) som har forskat i interaktion mellan en redaktör och en politiker i en televisionsdebatt. Kajanne (2001) har undersökt allmänhetens frågor i en EU-diskussion i television. Interaktion i television har undersökts också av Nuolijärvi & Tiittula (2000).

En undersökning, vars material inte är radio- eller tv-program men vars tema är nära min undersökning, är Camilla Lindholms (2003) undersökning av frågor i läkare-patientsamtal. Hon beskriver speciellt flerledade frågeturer, deras användning och deras kommunikativa funktioner (Lindholm 2003: 11). Fråga-svar-närhetspar har intresserat också Raevaara (1993 & 2000) som har undersökt bland annat läkare-patient-samtal.

2.1.4 Institutionella samtal

I början tänkte man att de naturligt uppkomna samtalen är de som man måste undersöka för att studera social interaktion. Vardagliga samtal är det rikaste forskningsområdet när det gäller grundforskning eftersom interaktion är mer begränsad i institutionella sammanhang. Det är viktigt att först studera vardagliga samtal mellan jämbördiga deltagare för att få någon slags bas för också andra slags samtal. Intresset för offentliga, institutionella samtal har vuxit med tiden. Man har undersökt bland annat läkare-

patientsamtal, interaktion i klassrum, familjeterapi, polisförhör och debattprogram i TV. (Heritage 1984: 235; Adelswärd 1995: 109; Norrby 2004: 35.)

Termen *institution* har två olika betydelser: man kan hänvisa till fasta organisationer till exempel inom hälso- och sjukvård eller utbildning. Begreppets innehåll kan ändå vara också ”det förhållandet att det finns fasta rutiner i lösandet av bestämda uppgifter” (Linell 1990: 19). Den här definitionen utvidgar begreppet *institution*. Institutionell interaktion är inte bunden till en viss plats eller organisation, och all interaktion inom fasta organisationer behöver inte vara institutionell. Enligt Drew & Heritage (1992: 3-4) är interaktionen institutionell om deltagarnas institutionella eller professionella identiteter har på något sätt gjorts relevanta i deras arbetsaktiviteter. Peräkylä (1998: 177) konstaterar att det är fråga om ett institutionellt samtal om deltagarna utför institutionella uppgifter med hjälp av sitt tal.

Man måste också komma ihåg att samtalet i sig självt också är en institution, egentligen en av de äldsta. Det talade språket har föregått alla andra former av språkbruk och språket har en stor roll också idag. Genom samtalet får barn kontakt med andra människor, och den största delen av interaktionen mellan människorna sker med hjälp av språket. (Heritage 1984: 234.)

Institutionella samtal kan skilja sig från vardagssamtal på många sätt men de grundläggande mönstren är desamma oavsett samtalstyp (Norrby 2004: 17). Som Peräkylä (1998: 180–182) konstaterar, i alla diskussioner, både i institutionella och i vardagliga, finns det förstås sådana fenomen som turtagning, överlappning och närhetspar (mer om begreppen: Norrby 2004: 107–121, 142–155, 122–135). Det kan ändå finnas stora skillnader till exempel mellan ett vardagligt samtal mellan två vänner vid matbordet och ett institutionellt samtal mellan läkare och patient i läkarens mottagningsrum – även om man diskuterar samma tema i båda diskussionerna.

Enligt Linell (1990: 21) finns det följande drag i institutionella samtal mellan expert och lekman. I ett institutionellt samtal finns det ett i förväg bestämt syfte och rutiniserade sätt att realisera det här syftet. Samtalsdeltagarna har klara roller, och experten har sin

samtalsroll som en del av sin yrkesutövning. Aktiviteten är socialt erkänd och den har en benämning i vardagsspråket (t. ex. *att gå till doktorn*).

Institutionella samtal är ämnesmässigt slutna, och det finns begränsningar i fråga om turtagning. Däremot kan man oftast i vardagliga samtal mycket fritt tala om vad som helst. Det finns inga begränsningar i fråga om turtagning och inte heller någon förutbestämd rolldifferentiering. (Linell: 1990: 90–91)

Adelswärd (1995: 114–117) presenterar Agars (1985) tankar om målen för institutionella samtal. Enligt Agar har det institutionella samtalet tre mål: diagnos, direktiv och rapport. Den institutionella representanten försöker lösa ett problem hos lekmannen. Först gör han/hon en diagnos: vad är problemet? Det andra målet är att ge ett muntligt eller skriftligt direktiv dvs. ge ett råd eller beslut som rör klienten. Det tredje målet är en skriven rapport.

Radiosamtal är kanske inte alldeles typiska institutionella interaktionssituationer i fråga om samtalets syfte eller mål: till exempel i radios debattprogram (vilka undersöks i den här avhandlingen) är målet oftast inte att lösa ett visst problem. Man försöker inte ge någon diagnos eller ge råd. Man har ändå oftast bestämt i förväg vilka saker man kommer att tala om i programmet och vilka teman man kommer att behandla. Jag anser att målet är att behandla vissa teman ur olika perspektiv, inte till exempel att nå samförstånd. Något slags mål finns alltså även om det inte är så klart som till exempel vid läkarbesök: att göra en diagnos och bota en sjukdom. Min undersökning behandlar radioprogram, och man kunde säga att radioredaktörer rör sig mellan en fri vardagsdiskussion och en institutionell diskussion (Vuorovaikutus radiossa 2006: 6).

Också andra skillnader mellan vardagliga och institutionella samtal finns. Interaktionen är oftast osymmetrisk i institutionella situationer. Till exempel i fråga om turtagning kan det i ett institutionellt samtal vara så att det finns en person (till exempel redaktören i radion) som kontrollerar samtalets gång och bestämmer vem som får tala och när. Interaktionen kan vara osymmetrisk också på det sättet att en deltagare i huvudsak frågar och andra svarar. Sådant fråga-svar-mönster är ofta typiskt för institutionella

samtal, och oftast är det experten som frågar. (Linell: 1990: 23; Peräkylä 1998: 180-182.)

Institutionens närvaro kan man se också i samtalets helhetsstruktur. Många institutionella samtal har en viss slags början och ett visst slags slut. Ofta behandlar man ärenden i en viss ordning. (Peräkylä 1998: 180–182) I ett typiskt institutionellt samtal (mellan experter och lekmän) finns det sex olika faser: öppnande, identifikation, undersökning, beslut och/eller diskussion eller tolkning, rapportformulerande och avslutning (Linell 1990: 22) Också debattprogram har en viss struktur. Åtminstone programmen i mitt material följer samma ordning: I början presenterar redaktören gästerna och ämnet som de kommer att behandla i programmet. Sedan börjar de diskutera ämnet. I slutet kan man ha någon slags sammanfattning. Efter det avslutar redaktören programmet genom att tacka gästerna.

2.2. Turtagning

Turtagning i ett samtal sker inte slumpmässigt eller arbiträrt. Det måste finnas och det finns oskrivna regler som samtalsdeltagarna följer. Med hjälp av sådana regler sker turtagning flytande, utan långa pauser eller mycket överlappande tal. Oftast fäster vi ingen uppmärksamhet vid det om det inte uppstår några problem i kommunikationen. (Hakulinen 1997: 45).

Norrby (2004: 107) ger ett exempel: vi kan sitta i en grupp och försöka prata men varje gång vi tänker säga någonting hinner någon annan börja prata. Detta kan bero på att de andra deltagarna inte tål lika långa pauser i samtalet som vi. Ibland är det fråga om kulturella skillnader. Trots dessa skillnader kan vi hitta några alldeles grundläggande regler som gäller turtagning i samtalet. Dessa regler presenteras i avsnitt 2.2.2.

2.2.1 Vad är en samtalstur?

En samtalstur kan vara mycket kort eller mycket lång. Den kan bestå av bara ett enda ord eller omfatta en väldigt lång berättelse. En samtalstur består av en eller flera *turkonstruktionsenheter* som också har kallats *meningsenheter*. (Norrby 2004: 109–110)
Jag kommer att använda den första termen i den här undersökningen.

Enligt Norrby (2004: 109–110) kan man enkelt uttrycka att turkonstruktionsenheten är ”det ’material’ som en tur byggs av”. Enligt Linell & Gustavsson (1987: 13–14) motsvarar turkonstruktionsenheten funktionellt skriftspråkets mening, men enhetens form behöver inte vara en fullständig mening eller sats.

2.2.2 Turtagningsregler

Talaren signalerar på olika sätt att han eller hon håller på att sluta sin tur. Sådana signaler kan vara till exempel, avslutande inramningsfras, fallande intonation eller paus. (Norrby 2004: 110). De andra samtalsdeltagarna känner igen de här signalerna och vet när det är tid för talarbyte. Sådana platser i samtalet där turen kan överlämnas kallas TRP. Förkortningen kommer från engelskans *transition relevance place*. På svenska har man använt också termerna responspunkt, turbytesplats och talarbytesplats, men den engelska TRP är också ett ganska vedertaget begrepp. Jag kommer att använda termen TRP i denna avhandling.

Sacks, Schegloff och Jefferson (1974) har i sin klassiska artikel beskrivit hur talarbyten i samtalet sker. Det finns tre olika faser i talarbytet:

- 1) den som har pågående tur utser direkt nästa talare
- 2) nästa talare utser sig själv
- 3) den som har pågående tur fortsätter

(Sacks, Schegloff & Jefferson 1974: 704; Niemelä 2008: 95)

Man kan byta talare vid varje TRP. Den nuvarande talaren kan välja nästa talare till exempel genom att använda dennes namn eller tilltalspronomen. Då har den tilltalade

rätt och plikt att ta tur. (Sacks etc. 1974: 704. Norrby: 2004: 111). Om det här inte sker kan vem som helst ”välja sig själv” och ta tur. Om det inte händer så kan talaren fortsätta sin tur som då blir en utsträckt tur. Vid nästa TRP gäller förstås samma regler. (Sacks etc. 1974: 704.)

Kort och enkelt skulle man kunna sammanfatta regler för turtagning på följande sätt: om ingen (talaren eller andra deltagare) väljer nästa talare, kan den som för tillfället talar, fortsätta sin tur.

2.3 Sekvensorganisation och närhetspar

Jag har redan nämnt att en av de viktigaste grundprinciperna i samtalsanalys är att samtalsinteraktion är strukturellt organiserad. Varje samtalsbidrag är både kontextberoende och kontextförnyande (dubbel kontext). När vi talar måste vi alltid avpassa vår tur innehållsmässigt efter det som har sagts i den föregående turen. Vi måste alltså beakta också situationen och samtalskontexten. (Norrby 2004: 122.)

2.3.1 Närhetspar

Den föregående samtalssturen påverkar alltid den följande samtalssturen. Några samtalssturer är sådana som ger mycket frihet att välja hurdan samtalsstur man kan producera. I samtalet finns det ändå också mycket fasta sekvenser. När sambandet mellan två turer är särskilt starkt, talar man om närhetspar. Enligt Norrby (2004: 123) kan närhetspar definieras som ”två kommunikativa handlingar som tillsammans utgör ett replikskifte”. Det är alltså fråga om två yttranden som ”hör ihop”: bindningen mellan samtalssturer är mycket stark och konventionaliserad. Närhetspar består av ett förstaled och ett andraled. Ett visst slags förstaled kräver ett visst slags andraled, till exempel efter en fråga är det relevant att producera ett svar. (Lindholm 2003: 33; Norrby 2004: 123–124.)

Närhetspar har följande drag:

- 1) består av två turer
- 2) av olika talare
- 3) är placerade så att den andra följer den första (adjacently placed)
- 4) är relativt ordnade: består av en förstaled (till exempel fråga eller hälsning) och en andraled (till exempel svar eller hälsning)
- 5) är "pair-type related" dvs. närhetspar bildar partyper (till exempel fråga–svar)
(Schegloff: 2007: 13–14.)

En basregel för närhetspar är mycket enkel: när förstaledet har producerats borde talaren sluta och den andra börja tala och producera en andraled (Schegloff 2007: 14). I exempel 3 finns en fråga-svar-sekvens. Patrik producerar närhetsparets förstadel, fråga, och Dan svarar på den.

(3)

Patrik	okej (.) sen alldeles kort en avslutande fråga till er alla (.) eh (.) som man (x) mistänka när man ser den här undersökningen (.) e de helt enkelt så att lärare (.) använder (.) vitsord som maktmedel dan johansson (.)
Dan	ja hävdar att de inte e så

Alltid är närhetspar inte så här enkla. Det kan ibland hända att man inte producerar andraleden alldeles strax efteråt men även om den dröjer finns det en förväntning på ett andraled. Andraleden behöver alltså inte komma direkt efter förstaleden utan mellan dem kan det finnas s.k. *inskottssekvenser*. En samtalsdeltagare har kanske inte förstått eller hört vad talaren har frågat och därför behöver han/hon tilläggsinformation för att kunna forma en andraled. (Norrby 2004: 128–129; Schegloff 2007: 14.)

2.3.2 Preferensorganisation

Några närhetspar är sådana att andraleden alltid måste vara densamma. Till exempel en hälsning kräver alltid en annan hälsning. Största delen av närhetspar har ändå två möjliga andraleder. Man kan till exempel anta eller avslå ett erbjudande. Det här fenomenet kallas för preferensorganisation. Att anta ett erbjudande är prefererat och att

avslå det är disprefererat. (Heritage 1984: 261–277; Norrby 2004: 132–134; Schegloff 2007: 58–59.)

Som Norrby (2004: 132) konstaterar är det ändå viktigt att betona att begreppen prefererad/disprefererad ”inte får uppfattas som en psykologisk baserad enhet som har att göra med vad talaren och lyssnaren själva föredrar”. Däremot måste man ta hänsyn till svarturens struktur och dess komplexitet.

Prefererade andraleder uttrycks ofta snabbt och lätt, direkt efter en förstaled och utan tvekljud. Däremot kan disprefererade leder anses vara mer problematiska. De innehåller ofta pauser och tvekljud och är mer komplicerade i sin struktur. Disprefererade andraleder kan innehålla också sådana uttryck som *jo men* eller *i och för sig*. Det kan också finnas olika slags förklaringar eller redovisningar. Man vill på något sätt förklara varför man har gett en disprefererad andraled. Alla de här dragen hos disprefererade andraleder beror på att disprefererade turer är i regel på något sätt förstörande för den sociala solidariteten. (Heritage 1984: 261–277; Norrby 2004: 132–133; Schegloff 2007: 58–59.)

2.3.3 Fråga och svar som närhetspar

Austins (1962) och Searles (1969) talaktsteori fungerar som utgångspunkt för förståelsen av hur frågor används i samtal (Lindholm 2003: 49; Raevaara 1997: 77–78). Talaktsteorins huvudprincip är kort sagt följande: yttranden är handlingar. Genom språkliga handlingar, talakter, kan man till exempel fråga, svara, påminna, döma eller viga. Austin (1962: 94–120) påstår att i varje yttrande kan man skilja olika slags akter: illokuta akter (*illocutionary acts*), lokuta akter (*locutionary acts*) och perlokuta akter (*perlocutionary acts*). Med den lokuta akten menar Austin yttrandets betydelse i sig självt (exempel: *det är så rörigt här*). Den illokuta akten är aktens funktion eller den avsikt som vi har när vi producerar ett visst yttrande. Till exempel om jag säger till min man att *det är så rörigt här* kan det egentligen vara en önskan eller ett påbud om att han skulle städa. När jag säger någonting, gör jag någonting: jag ber eller befaller.

När det gäller frågor, skulle frågans *illokuta kraft* kunna vara att talaren vill få någon information av lyssnaren. Så har till exempel SAG (band 1, s. 173) definierat en fråga. Detta är ändå problematiskt eftersom till exempel retoriska frågor knappast är sådana frågor som begär ett svar. (Lindholm 2003: 49).

Enligt Schegloff (1989: 31) är det viktigt att när man vill få reda på om ett visst yttrande är en fråga eller inte, måste man se på mottagarens reaktion på föregående tur. Mottagarens tur visar om han har tolkat den föregående turen som fråga. Uttryck i sig själv har inte en exakt funktion eller mening utan man måste alltid beakta hurdan mening diskussionsdeltagare ger uttrycket (Raevaara 1998: 82–83). I samtalsanalys är det viktigt att undersöka frågor och svar tillsammans eftersom det är fråga om en funktionellt enhetlig helhet (Olin 1996: 48).

Alla yttranden som ser ut att vara frågor, är alltså inte nödvändigtvis frågor. På samma sätt kan sådana yttranden som inte har frågans formella kännetecken (till exempel frågeord) ändå anses vara frågor. Sådana frågor kallas deklarativa frågor. Den följande turen avgör om den föregående turen bör anses som fråga eller inte.

Frågor kan kategoriseras på olika sätt. Till exempel Lindholm (2003) som har undersökt frågor i läkare-patientsamtal har hittat sex olika typer av frågor i sitt material: ja/nej-frågor, fristående nominalfraser, lucklämnande frågor och frågeordsfrågor. Mer information om olika slags frågor finns i samband med empirin i den här undersökningen.

3 STRUKTUR I REDAKTÖRERNAS FRÅGETURER I MATERIALET

Även om den egentliga frågan förstås finns i alla frågeturer finns det också andra delar i redaktörernas turer. I detta kapitel presenterar jag allmänt redaktörernas frågeturer i materialet. Jag kommer att undersöka hurdana delar redaktörernas turer består av. Jag kommer inte att behandla sådana turer som inte innehåller frågor. Med *fråga* menar jag ett sådant yttrande som lyssnaren anser vara en fråga. Det här kan man tolka genom att lyssna på svaret på frågan. Frågan behöver alltså inte vara språkligt en fråga utan mottagarens reaktion påverkar tolkningen. Största delen av frågorna i mitt material har ändå också frågans formella tecken till exempel frågeord.

I Lindholms (2003) undersökning har man delat in frågeturerna i två grupper: enledade frågeturer och flerledade frågeturer. Enligt Lindholm (2003: 64) är flerledade frågeturer sådana flerledade turer (dvs. turer som består av två eller mera turkonstruktionsenheter) som innehåller åtminstone en TKE som har interrogativ dvs. frågande syntax. Däremot finns det bara en TKE (som förstås har frågande syntax) i enledade frågeturer. Jag analyserar både enledade och flerledade frågeturer.

Kajanne (2001) har undersökt publikens frågor i en EU-diskussion i television. Hon har skiljt fyra olika delar i frågeturernas struktur:

- 1) man presenterar sig,
- 2) man riktar sin fråga
 - a) till en viss person eller/och
 - b) till ett visst ämne
- 3) man ger bakgrundsinformation till frågan och
- 4) man ställer den egentliga frågan.

(Kajanne 2001: 101.)

I Kajannes undersökning är det fråga om frågor som publiken ställer (inte redaktörerna), men liknande struktur kan man hitta också i mitt material med undantag av att redaktörerna inte presenterar sig själva. Redaktör J i nolltoleransdebatten säger sitt namn i slutet av programmet men den andra redaktören presenterar inte sig själv alls.

Jag analyserar frågeturens struktur och använder Kajannes indelning vid analysen. Första punkten (presentation) kommer jag inte att ta hänsyn till. I materialet är det vanligt att redaktören ger lite bakgrundsinformation innan han frågar. Det finns ändå skillnader mellan redaktörerna. Redaktören riktar också en fråga till en viss person genom att säga hans eller hennes namn eller genom att använda personligt pronomen *du*. Att man nämner gäster vid namn är viktigt så att radiolyssnaren vet vem som kommer att svara på frågan.

Jag har delat in frågeturena i 4 grupper enligt deras struktur. Jag har använt Kajannes indelning som utgångspunkt men anpassat den till mitt material. Grupperna är följande:

- 1) turer som innehåller bara den egentliga frågan (eller frågorna)
- 2) turer som innehåller bakgrundsinformation och den egentliga frågan
- 3) turer som innehåller den egentliga frågan samt riktning till en viss person
- 4) turer som innehåller alla faktorerna (bakgrundsinformation, riktning och frågor)

Jag utelämnade också punkt 2b i Kajannes lista (att man riktar sin fråga till ett visst ämne) eftersom det ibland är svårt att veta när det är fråga om det och när det är fråga om bakgrundsinformation eller att viss information ingår i den egentliga frågan. Det finns bara en frågetur i nolltoleransdebatten (se följande exempel) där redaktören säger direkt att hans fråga kommer att behandla ett visst ämne (hastighetsbestämmelser r. 221) men man kan likaväl anse att den här informationen ingår i den egentliga frågan.

(4)

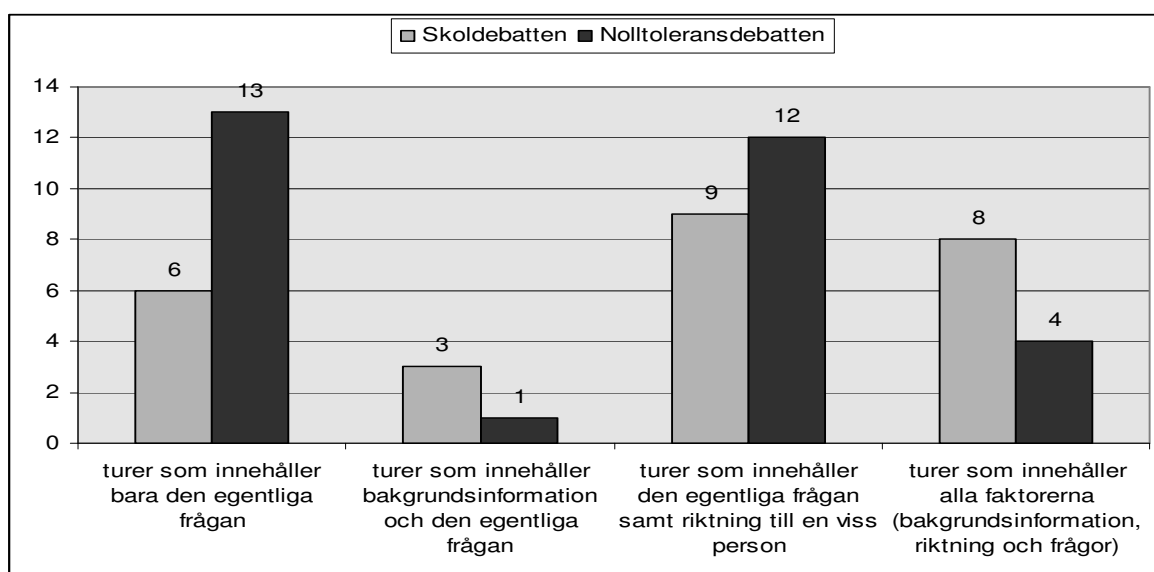
219	Redaktör J	= men men va va [säger du lena von knorring angående >>
220	Lena	[men
221	→ Redaktör J	>>dom hastighetsbestämmel(ser) som finns då erom
222		rimliga eller erom för låga eller för höga bord man sänka
223		hastighet(nabbavägerna) hastighetsbegränsningar på
224		vägarna eller va va tycker du
225	Lena	alltså vi v- d- de de granska (sy) finland va som e lämplit
226		å vi [få väl tills>>

227	Redaktör J	[°já::°
228	Lena	>> vidare l- l- lita på att att vi ha bra (.)
229		hastighetsbegränsningar dom (.) de har ju gjorts
230		översyn på de (.) å vi har ju till å me (.)
231		vinterhastighetsbegränsningar också då när vi ha
232		sämle (.) [sämre före

Exempel ovan har jag tolkat att redaktörens uttryck dom hastighetsbestämme(l)ser som finns hör till den egentliga frågan (jfr fullständig sats: *är dom hastighetbestämmelser som finns rimliga eller är dom för låga*) och det är inte fråga om till exempel bakgrundsinformation.

Kajannes och Lindholms kategoriseringar har vissa likheter. Till exempel frågeturer som innehåller bara den egentliga frågan är oftast enledade frågeturer, och sådana frågeturer som innehåller bakgrundsinformation är oftast flerledade. Gränsen är ändå inte alltid så tydlig.

I tabell 1 illustrerar jag skillnaderna mellan skoldebatten och nolltoleransdebatten. Tabellen visar att den de största skillnaderna finns i turer som innehåller bara den egentliga frågan. I nolltoleransdebatten är sådana frågor vanligare än i skoldebatten. Redaktörens frågeturer i skoldebatten innehåller däremot mycket bakgrundsinformation.

Tabell 1: Struktur i redaktörernas frågeturer.

3.1 Struktur i redaktörens turer i nolltoleransdebatten

I nolltoleransdebatten är det vanligast att redaktörens turer innehåller bara den egentliga frågan. Det finns 13 sådana turer i diskussionen. Sådana turer där man riktar frågan till en viss person genom att nämna namn finns det nästan lika många, 12. Förstås är alla frågor riktade till någon viss person även om redaktören inte varje gång nämner gästens namn. Redaktören kan använda till exempel pronomenet *du*. Ibland använder han inte något språkligt tecken för att ange till vem frågan är riktad. I sådana fall är det ändå alltid fråga om den gäst som har talat före redaktörens fråga och det kan inte uppstå några missförstånd bland radiolyssnarna. Till exempel i följande exempel (5) behöver ingen tveka om vem som kommer att svara på frågan.

(5)

29		Claus:	de här e rent vansinne å de här har ju pågått sen (.)
30			sextiotvå när jag börja som (.) trafik å motorjournalist
31			(.) <u>då</u> var polisen tio år efter trafikut[veckling
32	→	Redaktör J:	[va va va e de som är
33	→		vansinne tycker du
34			(.)
35		Claus	hh de här hh. på de här sätte så <u>äventyrar</u> polisen
36			direkt trafiksäkerheten

I exemplet ovan använder redaktören pronomenet *du*. Det räcker eftersom alla vet med vem han talar. Men varje gång när man ”byter gäst” dvs. redaktören börjar tala med någon annan gäst använder han gästens namn för att visa också för lyssnaren vem som kommer att tala näst. Ett exempel på det är följande avsnitt ur materialet.

(6)

202	→	Redaktör J	[va e de som (.) va men- hur menar
203	→		du då va e de som [förorsakar olyck(an)
204		Klaus	[de e de e mänskan bakom ratten
205			som avgör (.) å i ställe föratt ba rubricera de (.) överlag

206 me att äventyrande at trafiksäkerheten så borde man
 207 börja fundera på att (.) varför kör människor (.) för fort
 208 (.) i (.) *f- förhållande* ti sin egen skicklighet (.) .hh
 209 varför kör människor (.) varför tappar dom kontrollen
 210 (.) >över sin bil< =
 211 → Redaktör J hå- håller du me om de här [lena von knorring=
 212 Lena [ää:
 213 Lena =där tycker ja igen att de här e ju en (.) en typ ett
 214 sätt att komma åt dom här attityderna å lära människor
 215 helt enkelt att .hh de som står på skylten de e

I exemplet ovan inleds sekvensen med en fråga som Klaus svarar på. Efter det ställer redaktören en annan fråga men han vill ge samtalstur till den andra gästen och därför använder han Lenas namn.

Analysen visa också att gästens namn nästan alltid förekommer i mitten eller i början av turen. Bara två gånger finns namnet i slutet av turen. Jag antar att det här beror på två saker. Det är viktigt att meddela lyssnaren så tidigt som möjligt vem som kommer att svara på frågan. Det är också viktigt att gästerna själva vet i tid till vem frågan är riktad. Annars skulle det kunna hända att den föregående talaren tror att redaktören fortfarande talar till honom/henne.

Det finns bara fem turer som innehåller någon slags bakgrundsinformation. Fyra av de här tureorna innehåller alla de tre delar som jag har nämnt tidigare: bakgrundsinformationen, riktningen till en viss person och den egentliga frågan.

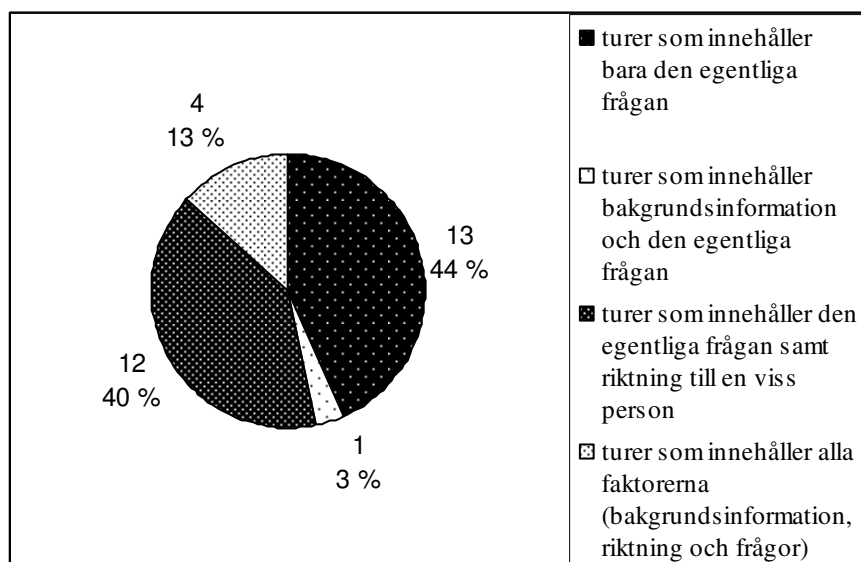
Redaktören i nolltoleransdebatten ger alltså ganska lite bakgrundsinformation. Redan i sin första tur i diskussionen säger han själv att han vill gå rakt på sak. Han antar att gästerna känner väl till ämnet och därför behövs det inte så mycket information. I början av sin tur presenterar han sina gäster och sedan ställer han sin fråga utan någon bakgrundsinformation.

(7)

1 Redaktör J: nt .hh joo hej och välkomna till slaget efter tolv

2 informatören lena von knorring från trafikskyddet
 3 och motojournalist klaus bremer .hhhh tänkte börja
 4 direkt me att fråga tycker ni att >de hä e en< bra
 5 åtgärd att (.) införa (.) nolltolerans mot fortkörning
 6 va säger du lena von knorring
 7 Lena: .hh ää trafikskyddets ståndpunkt e ju nog den att (.) de e (.)
 8 de e ett bra sätt alltså man måst ta ti såna häna åtgärder

Som slutsats av redaktörens turer i nolltoleransdebatten kan man säga att de i regel är korta och enkla. Nästan hälften (13) av turerna innehåller bara den egentliga frågan och 12 turer innehåller den egentliga frågan och namnet på den person som frågan är riktad till. Bakgrundsinformation ges ganska lite: bara 5 turer innehåller bakgrundsinformation. I tabell 2 beskriver jag redaktörens turer i nolltoleransdebatten.

Tabell 2. Struktur i redaktörens frågeturer i nolltoleransdebatten

3.2 Struktur i redaktörens turer i skoldebatten

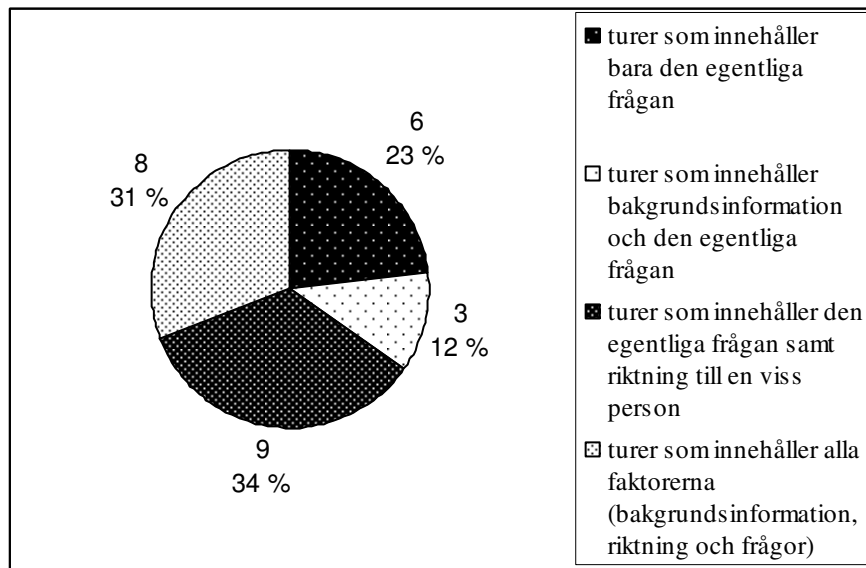
Skoldebattens redaktör har en annan stil när han ställer frågor. Skillnaden mellan debatterna framgår direkt i den första turen. Redaktör J i nolltoleransdebatten vill gå ”rakt på sak” men redaktör P i skoldebatten har en lång samtalstur som innehåller mycket bakgrundsinformation i början av programmet:

(8)

1 Redaktör P ja: skolvitsorden har en stor betydelse för ungas möjligheter
 2 att få en studieplats efter grundskolan .hhh då man tittar på
 3 enskilda vitsord så tänker man ju sej till exempel att historia
 4 vitsordet faktiskt mäter kunskaper i historia (.) å kemi
 5 vitsordet kunskaper i kemi (.) men (.) nu visar en färsk
 6 undersökning att vitsorden ti- stor del mäter hur mycke
 7 ämneslärarena har tyckt om eleven (.) å (.) då e de faktiskt
 8 så att den omskakande sanningen e att också (.) en bråkig
 9 elev kan vara begåvad (.) e (de nu) om den här bråkigheten
 10 påverkar (.) (nå) till exempel vitsordet i kemi (.) dan
 11 johansson ordförande för finlands svenska lärarförbund
 12 Dan för- först så så sku ja nu säja de att de inte handlar om om en
 13 elev ha- om en lärar- har tyckt om eleven eller nånting sånt

I exemplet 8 berättar redaktören om en färsk undersökning och dess resultat innan han frågar gästerna om det verkligen kan vara så som undersökningen påstår. Han riktar sin fråga till Dan genom att nämna hans namn. Den här turen innehåller alltså alla tre delar: bakgrundsinformation, riktning och fråga.

Jag har inte räknat ordmängden i redaktörernas turer men man kan omedelbart märka att i skoldebatten är redaktörens turer mycket längre än i nolltoleransdebatten. Det här beror på att turerna ofta innehåller mycket bakgrundsinformation. I nolltoleransdebatten fanns det fem sådana turer men i skoldebatten är antalet 11. Åtta av de här turerna innehåller också riktning till en viss person. Sådana turer som innehåller bara den egentliga frågan utgör bara 6 (jfr nolltoleransdebatten där sådana turer är till och med 13 stycken). I skoldebatten finns det dessutom 9 turer där både riktning och fråga ingår. I tabell 3 illustrerar jag struktur i frågeturerna i skoldebatten.

Tabell 3: Struktur i redaktörens turer i skoldebatten.

När man undersöker sådana turer som innehåller bara den egentliga frågan, kan man märka att det oftast är fråga om sådana fall där gästen redan har sagt någonting och redaktören vill att gästen på något sätt presicerar det som han/hon har sagt. I följande exempel utvidgar redaktören gästens uttryck *alla elever i klasser* genom att fråga om gästen menar att man måste ta speciell hänsyn till att eleverna har olika temperament. Man skulle också kunna se redaktörens tur som ett påstående eller ett konstaterande men jag behandlar den som fråga eftersom nästa talare förhåller sig till den som en fråga genom att svara på den.

(9)

63	Laura	nt nå ja tycker att att de handlar väl (.) mera om att skapa
64		plats (.) o <u>rum</u> (.) för varje elev (.) nt att de e inte så att bara di
65		här bråkiga eleverna (.) övertar (.) lektionen (.) o sen heller att
66		man int glömma (b)ort di här tysta o (.) lugna som (.) som inte
67		gör någon väsen av sej (.) nt. (.) att man får no vara väldigt
68		alert som lärare att faktiskt <u>se</u> (.) <u>alla</u> elever i klasser
69		(.)
70	→ Redaktör P	me alla olika temperament
71		(.)
72	Laura	precis (.) ja:

Ibland tar redaktören fram några nya synvinklar och kan till och med vara lite kritisk mot det som gästen har sagt och ifrågasätta det. Ordet *men* är typiskt för sådana turer. I följande exempel ifrågasätter redaktören det som Dan har sagt. Jag har radikalt förkortat Dans långa turer för att spara utrymme.

(10)

- 90 Dan .hh ja kan delvis hålla me: å delvis inte därför (att) ja tror de
 ((16 rader utelämnat))
 107 menn de: e: (.) nt (..) eeee de e väldigt svårt också att (.) eller
 108 de int sku ja säga väldigt svårt när man måste allti minnas de
 109 som sades här att dom här tysta eleverna dom har preci- eller
 110 dom lugnare eleverna hur ska vi säga dom mer tibakadragande
 111 eleverna dom har precis (.) rätt i lika mycky utrymme dom
 112 har rätt i (.) .hh samma undervisning dom har rätt i
 113 [samma kriterier
 114 → Redaktör P [de e klart me- men får di de här (.) får di de här samma
 115 → utrymme
 116 (.)
 117 Dan nå (.) ööö (.) ja sku säga så här att dom kanske inte alla gånger
 118 får de här samma utrymme där har vi då kommer vi r- börjar
 119 vi redan närmast den här problematiken mellan pojkar å
 120 flickor att pojkarne oft tar mera utrymme å så vidare (.) sen e
 ((slutet av turen tagits bort))

I exemplet ovan har Dan först framhållit att alla elever har rätt till samma undervisning oberoende om de är lugna och tysta eller inte. Redaktören börjar sin tur på rad 114 genom att erkänna att Dan har rätt (*de e klart*) men sedan kommer ordet *men* och efter det ifrågasätter redaktören om det verkligen är så i det verkliga livet.

Ett liknande fall finns också i nästa exempel (11). Redaktören accepterar på något sätt det som Dan har sagt genom att säga först *jättebra*. Avsikten med det här uttrycket är troligen att göra kritiken lite mjukare. Efter det kommer igen ett *men*: redaktören ifrågasätter om man verkligen kan prognostisera elevens framtid.

(11)

- 259 Dan .hhhh nå ja sku säga så här också att de finn- de kommer
 ((10 rader tagits bort)
- 270 dom här eleverna har vidare (.) .hhh å där sku ja gärna säga en
 271 sån (.) ja sku s- alltså då när ja jobba som lärare så sku ja
 272 gärna ha sett en sån betygsgivning som så att säga ger en
 273 prognos framöver =
- 274 Redaktör P men men [hur (xxx)
- 275 Dan [så att den +mottagande skolar+ (.) den (.) så att den
 276 mottagande skolan kan få en uppfattning om va dom här
 277 eleverna kommer att klara av i framtiden =
- 278 → Redaktör P = j- jättebra men men hur kan du som lärare (.) ha den
 279 → kristallkulan att du vet (.) va eleven tänker å mm ett år två år
 280 → tre år hur mogen å bra den e
 281 (.)
- 282 Dan nå ja kan ju åtminstone se den utveckling som har skett på (.)
 283 högstadiet till exempel under tre år ja kan säga att de händer
 284 mycke när de gäller uppsatsskrivande bland annat från
 285 årskurs sju ti årskurs nie

Redaktören försöker egentligen ta samtalsturen och ställa sin fråga redan på rad 274 men Dan fortsätter sin egen tur. Redaktören lyckas ställa sin fråga efter den. Efter en liten paus (r. 281) börjar Dan motivera sitt synsätt.

I skoldebatten finns det alltså 11 turer som innehåller någon slags bakgrundsinformation. Hurdan är den här bakgrundsinformationen? Genom att ge bakgrundsinformation anknyter man sin fråga till en viss kontext (Kajanne 2001: 111). I skoldebatten handlar över hälften (6/11) av bakgrundsinformationen om undersökningen som man talar om i programmet. Redaktören kan också hänvisa på något sätt till det som sagts tidigare.

När redaktören hänvisar till undersökningens resultat vill han antingen ta upp nya synvinklar och byta samtalsämne eller sedan kompletterar han gästernas erfarenheter om skolvärlden med undersökningsresultat.

I följande exempel berättar Laura om Steinerskolans system och om att det är lättare också för läraren om han/hon har känt eleverna ända sedan de har börjat skolan. Redaktören (på raderna 191–196) kommenterar Lauras samtalstur genom att hänvisa till

I exemplet ovan kompletterar redaktören alltså gästens erfarenheter genom att ta upp undersökningsresultat. Också i följande exempel hänvisar redaktören till undersökningsresultat men på ett annat sätt: han tar upp ett helt nytt samtalsämne. Man har först talat om i fall det är möjligt att rättvist betygssätta elevernas inläring. Efter en liten paus (r. 393) börjar redaktörens tur. Han förberedar sin tur genom att explicit säga att han kommer att byta samtalsämne (*okej sen har vi en annan sak*). Efter det tar han upp könsskillnader i elevernas skolmotivation och skolframgång och riktar sedan sin fråga till Ann-Sofi (r. 44).

(13)

388	Dan	nt .hhhh ja tror vi <u>aldrig</u> kan komma ti ett sånt system som e ti
389		hundra procent eller hundratie procent eeh rättvist å kliniskt
390		fritt från alla fel eftersom de allti handlar om människor då de
391		få- kan man faktiskt ifrågasätta de här (.) betygssysteme som
392		vi har nu att hu- hur ska de se ut
393		(.)
394	Redaktör P	okej sen har vi en annan sak (.) ööö pojkar (.) ööö visar de sej
395		i undersökning (x) försöker mäta va de e som ger
396		skolframgång (.) dom har bättre <u>självkänsla</u> bättre erfarenhet
397		av sin egen sociala popularitet→ (.) dom har (.) bättre
398		uppfattning av sin sociala position i <u>klassen</u> bättre
399		<u>skolmotivation</u> bättre skolmotivation <u>pojkar</u> na visar de här
400		undersökningen i högstadie .hhh positivare <u>jagbild</u> (.) di får
401		<u>högre</u> poäng än flickor i såna temperament som då borde
402		<u>stöda</u> skolframgång så de visa sej att (.) att man e liksom glad
403		å social å öppen å så här (.) <u>ändå</u> (.) syns de här <u>inte</u> (.) i
404		<u>skolvitsorden</u> (..) ann-sofi loo (.) va säjer du
405	Ann-Sofi	.hhh nå (.) de som dessutom kom fram så förutom de att att
406		pojkar har den här starkare självkänslan så den e ett absolut
407		<u>krav</u> för att dom dessutom ska vara (.) högpresterande få bra
408		betyg medan de för flickor e så att du <u>kan</u> prestera bra även
409		om du har dålig självkänsla de tyckte ja va intressant (.) att
410		flickor liksom finns (.) hela vägen (.) de kan hända dom tog ju
411		också upp om de här me underpresterare att att trots att pojkar
412		har hög motivation så så presterar dom under sin egentliga
413		nivå (.) å de borde man ju också komma åt på någo sätt ja har
414		int nyckarna ti de heller hur man ska komma åt
415		underpresterare

Ibland framlägger redaktören sina egna tankar. Det händer ändå inte ofta. Bara i två turer finns redaktörens egna tankar och inte till exempel hänvisningar till undersökningsresultat. I följande exempel (14) uttrycker Ann-Sofi sin åsikt om skriftliga omdömen i stället för eller vid sidan av ett vanligt sifferbetyg (r. 338–348). Redaktörens samtalstur (r. 350–353) och dess fortsättning (r. 355–356) innehåller hans egna kommentarer. Oftast är redaktören neutral och ställer sig inte på någons sida men i följande exempel använder han ett överraskande starkt uttryck *de tycker du*. Betoning är på ordet *du* vilket ger ett intryck av att redaktören egentligen vill säga emot det som Ann-Sofi har sagt. Redaktören använder också två gånger personpronomenet *jag* vilket också framhäver att det är fråga om hans personliga tankar. Genom att ta upp en ny synvinkel på det här sättet leder han diskussionens gång vilket hör till hans roll som redaktör.

(14)

338	Ann-Sofi	nt nå ja tycker de e jättebra de hä me skriftliga omdömen som
339		laura tar upp å å ja ser inga hinder att man använder de som
340		komplement till ett sifferbetyg hela vägen igenom (.) å man
341		böver int ens skriva ner de allt man kan också samtala me
342		eleven å utvecklingssamtal å (.) om föräldrarna e involverade
343		också där man liksom diskuterar att varför blir de ett sånt hänt
344		vitsord varför får du en åtta (.) fast du kanske e dukti men just
345		på grund av slarv eller nånting annat så så blir de ännu bara
346		en åtta för att du måst liksom försöka jobba mera (.) så de
347		tycker sku va den här ideala vägen att man sku kunna ge ett
348		vitsord å samtidigt förklara å motivera de↓
349		(.)
350	Redaktör P	de tycker <u>du</u> men ja måst faktist säja ja har hört lärare klaga
351		på galna föräldrar som kommer å (x) ifrågasätta vitsord på
352		föräldramöten (.) dan johansson va tycker du om de här
353		(.)
354	Dan	att man ifrågasätta vitsord =
355	Redaktör P	= på föräldramöten disputerar de här å tycker att mitt
356		[barn e ju värt en nia
357	Dan	[ee
358	Dan	ja först sku ja säja de här att att no e ju grundskolan e ju int
359		heller en sån här kallinrättning att när du går ut sen (.) ööö (.)
(Resten av Dans tur har tagits bort)

Som i nolltoleransdebatten är det också i skoldebatten så att när redaktören riktar sin fråga till en viss person genom att säga hans/hennes namn finns namnet oftast i början av turen. Namnet kan förekomma också mellan bakgrundsinformation och den egentliga frågan.

(15)

145 Redaktör P okej (xxx) på de sätte att ee den här (.) undersökningen (.) den
 146 drar ganska långtgående slutsatser de e helsingfors universitet
 147 utbildningsstyrelsen .hh som då har recent projekt som en del
 148 av (.) den här forskningen e: del av sitras stora projekt .hh där
 149 di granskar (.) utslagning (.) å man ser alltså att de här (.) sku
 150 vara faktiskt nånting som påverkar utslagning (e:) de att
 151 elever int allti får dom vitsord (.) som (.) dom (.) förtjänar (.)
 152 → laura aarnio (.) friman (.) som steinerpedagog (.) ööö (.) de
 153 här me de e svårt att lära ut en attityd (x) hur tycker du de (x)
 154 som ann-sofi loo sa

I exemplet ovan finns först bakgrundsinformation (redaktören hänvisar till undersökningen). Efter den kommer gästens namn (r. 152) och sedan den egentliga frågan. Den här ordningen är typisk för sådana turer som innehåller alla tre delar: bakgrundsinformation, riktning till en viss person och fråga. I sådana turer som innehåller bara riktning till en viss person och den egentliga frågan är det vanligast att namnet finns redan i början av turen.

Det att namnet oftast förekommer före frågan är för att gästen skall kunna förbereda sig på att han/hon kommer att vara nästa talare. Bara två gånger är namnet i slutet av turen. I en av de här turerna uttrycker redaktören ändå på något sätt till vem han kommer att rikta sin fråga. I exempel 16 berättar redaktören redan i början av turen att han kommer att ställa sin fråga till alla gäster. Då vet alla gäster att vem som helst kan vara nästa talare och de kan förbereda sig. I slutet av turen säger redaktören Dans namn.

(16)

476 Redaktör P okej (.) sen alldeles kort en avslutande fråga till er

477 alla (.) eh (.) som man (x) mistänka när man ser den
 478 här undersökningen (.) e de helt enkelt så att lärare (.)
 479 använder (.) vitsord som maktmedel dan johansson
 480 (.)
 481 Dan ja hävdar att de inte e så

Också i följande exempel finns namnet i slutet av turen. Här ger redaktören ändå inte någon ledtråd till vem frågan är riktad och därför finns det kanske först en liten paus och sedan harklar Ann-Sofi sig. Hon har inte kunnat förbereda sig på frågan och därför kommer den som en överraskning. Kanske behöver hon lite tid att tänka på saken eller kanske hon har ett behov av harkla sig för att hon har varit tyst ganska länge och frågan kom så överraskande.

(17)

221 Redaktör P .hh men vi har i alla fall en situation alltså (.) medeltalen som
 222 dom här (..) so- som eleverna får de har en väldigt stor
 223 betydelse när man söker sej vidare (.) ti annan (.) utbildning
 224 (.) å man sejr att (.) en tredjedel (.) av (.) så att säja eleven e
 225 byts ut i inträdesför- å man jämför me (.) vem (som ska)
 226 komma in (.) bara på basen av (.) betyge (.) alltså att (.) här e
 227 en väldigt stor del .hhh (.) ää (.) de här undersökningen den (.)
 228 föreslår då olika saker de en e då att man ti exempel sku
 229 godkänna då att di hä vitsordena e (.) oklara (.) (allt- att) man
 230 vet int riktigt va dom (.) bedömer att där e ele- (.) lärarens
 231 uppfattning om en massa olika saker om eleven me (.) å då s-
 232 (borde) man be- strunta i dom att int sku de int vara viktiga (.)
 233 öö hur ser du på de ann-sofi loo
 234 (.)
 235 Ann-Sofi HARKLAR SIG nå ja tycker no att vitsord e
 236 viktiga åtminstone för eleven själv för att se sin egen
 237 utveckling å å veta var han eller hon står å (.) ja tror som
 238 lärare så e de viktigt att man (.) berättar liksom klargör för

Som slutsats av redaktörens turer i nolltoleransdebatten kan man säga att de i regel är ganska långa och innehåller mycket bakgrundinformation.

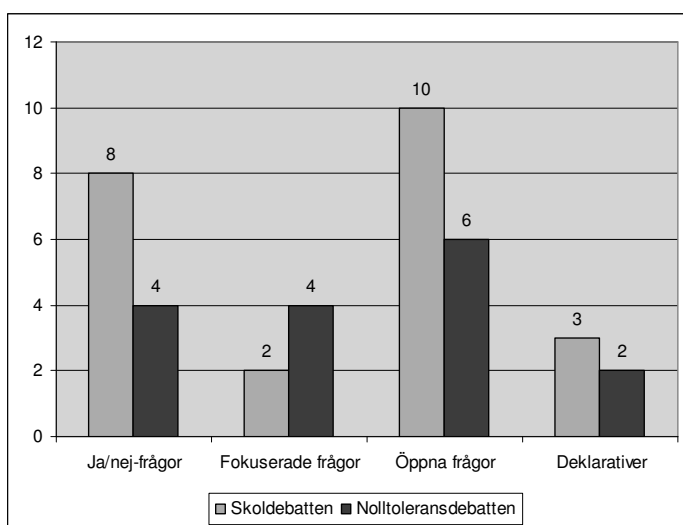
4 FRÅGOR I MATERIALET

Redan i avsnitt 2.3.3 har jag diskuterat svårigheten att definiera vad en fråga är. Formella kriterier räcker inte till utan man måste ta hänsyn till yttrandets funktion och komma ihåg att speciellt en fråga kräver alltid ett svar.

I detta kapitel presenterar jag de två redaktörernas frågor. Jag har grupperat olika frågetyper enligt Lindholm (2003). Sådana frågetyper som Lindholm presenterar men som inte finns i mitt material (fristående nominalfraser och lucklämnande frågor) har jag inte behandlat. Jag har delat frågeturerna så att jag analyserar först sådana turer som innehåller bara en fråga och efter det analyserar sådana frågeturer som innehåller två eller flera frågor.

4.1 Frågeturer med bara en fråga

Frågegrupperna är följande: ja/nej-frågor, frågeordsfrågor och deklarativer. Frågeordsfrågorna delar jag i två grupper: fokuserade frågor och öppna frågor. I tabell 4 presenterar jag antalet olika slags frågor i båda programmen.

Tabell 4: Frågor i sådana turer som innehåller bara en fråga

4.1.1 Ja/nej-frågor

Lindholm (2003: 52–53) citerar Linell och Gustavsson (1987: 38) som definierar en neutral ja/nej-fråga ”som en begäran om ett ställningstagande till specifik information”. På en sådan fråga svarar man oftast med *ja* eller *nej* men man kan också utvidga svaret på något sätt. I mitt material är sk. minimal svar (t. ex. *nej*) mycket sällsynta. Gästerna brukar utvidga sina svar nästan utan undantag. En intressant aspekt när det gäller ja/nej-frågor är det om svaret är prefererat eller inte (om preferensorganisation se avsnitt 2.3.2).

Ja/nej-frågor förekommer ganska ofta i mitt material. I skoldebatten hittade jag åtta sådana frågor och i nolltoleransdebatten fyra. Som sagt brukar man svara på ja/nej-frågan med orden *ja* eller *nej* och därtill kan man utvidga svaret. I skoldebatten är det ändå intressant att man inte använder de här orden alls när man svarar på ja/nej-frågor. Ett mycket typiskt svar på ja/nej-frågan i skoldebatten är följande (exempel 18).

(18)

166	Redaktör P	nt .hhh nu har du den goda fördelen laura aarnio friman (.) att
167		steinerskolan int e liksem nu (.) så att under lupp av den här
168		undersökningen på samma sätt .hhh men men tror du (.)
169		faktiskt att ni e <u>bättre</u> (.) på de här än vanliga skolor
170		(.)
171	Laura	nå (.) ja sku int (.) vela säja att vi e vare sej bättre eller <u>sämre</u>
172		(.) men man kan konstatera nog att vi e säkert annorlunda (.)
173		nt (.) de där (.) ömmm (.) ja tror att steinerskolan (.) då när
174		den fungerar (.) när steinerpedagogiken fungerar bra (.) .hh så
175		tror ja att vi e faktiskt bra på att bemöta olikheter

I exemplet ovan ställer redaktören en lite känslig fråga. Han vill veta om Laura som lärare vid Steinerskolan tycker att lärare i Steinerskolorna är bättre på att ta hänsyn till alla olika elever. Laura är i en svår situation. Både ja och nej skulle vara ”dåliga” svar. Det skulle vara inte bra att berömma sin egen skola för mycket (på bekostnad av vanliga skolor) genom att svara *ja* men förstås vill hon inte uttala något negativt om sin skola.

Situationen är svår för Laura eftersom redaktörens fråga innehåller en presupposition om att antingen Steinerskolor eller vanliga skolor är bättre.

I Lauras svar finns det många tecken på att frågan är problematisk på något sätt. Hennes tur börjar med ordet *nå* och en liten paus. Efter det förnekar hon presuppositionen i redaktörens fråga (*sku int (.) vela säja att vi e vare sej bättre eller sämre*) och producerar sedan det egentliga svaret. Hon säger inte att Steinerskolan skulle vara bättre men hon erkänner att de är *annorlunda* och att om steinerpedagogiken fungerar har de bra möjligheter att bemöta olikheter.

Största delen (7/8) av skoldebattens ja/nej-frågor och svar följer egentligen samma mönster som exempel 18. Redaktörens frågor innehåller presuppositioner som gästerna inte kan acceptera och därför kan de inte svara ”direkt” till frågan. Nästan alla svarturer börjar med ordet *nå*. Det förekommer också tvekljud (*ööö*), pauser och inandningar. Alla de här signalerar att svaret är problematiskt på något sätt .

Det finns ändå en fråge-svar-sekvens som avviker från det här mönstret (exempel 19). Sekvensen förekommer i slutet av skoldebatten. Frågan avviker från alla andra på det sättet att redaktören riktar den till alla gäster och alla svarar på den. Redan i början av sin tur säger redaktören indirekt att han vill korta svar:

(19)

476	Redaktör P	okej (.) sen alldeles kort en avslutande fråga till er
477		alla (.) eh (.) som man (x) mistänka när man ser den
478		här undersökningen (.) e de helt enkelt så att lärare (.)
479		använder (.) vitsord som maktmedel dan johansson
480		(.)
481	→ Dan	ja hävdar att de inte e så
482		(.)
483	Redaktör P	laura aarnio-frimann
484		(.)
485	→ Laura	nt .hhh nå ja hoppas <u>verkligen</u> att de int e så
486		(.)
487	Redaktör P	ann-sofi loo↓
488		(.)

489 → Ann-Sofi nej
 490 (.)
 491 Redaktör P nej (.) säger du =
 492 Ann-Sofi = nej =
 493 Redaktör P = okej (.) här får alla lyssnare fundera själv lyssnare va di
 494 tänker (.) nu blir de i alla fall (.) äää (.) kulturnyheter här i (.)
 495 radio vega tack dan johansson ann-sofi loo och laura aarnio-
 496 friman för att ni kom ti slaget efter tolv

Gästernas svar på frågan är mycket korta och det finns till och med ett svar som består bara av ordet *nej*. Det här *nej*-svaret är så ovanligt kort att redaktören upprepar det på rad 291. Dans och Ann-Sofis turer uttrycks utan några tvekljud eller sådana småord som *nå*. Svaren är inte så ”osäkra” som många andra svar. Till exempel Dan använder uttrycket *ja hävdar att* vilket är mycket starkare än hans svar i exempel 20.

(20)

114 Redaktör P [de e klart me- men får di de här (.) får di de här samma
 115 utrymme
 116 (.)
 117 Dan nå (.) ööö (.) ja sku säja så här att dom kanske inte alla gånger
 118 får de här samma utrymme där har vi då kommer vi r- börjar
 119 vi redan närmast den här problematiken mellan pojkar å
 120 flickor att pojkarna oft tar mera utrymme å så vidare (.) sen e
 (*slutet av turen lämnats bort*)

I nolltoleransdebatten finns det alltså fyra ja/nej-frågor. Det förekommer ändå inte så klara mönster som i skoldebatten. När man granskar svaren på de här ja/nej-frågorna ser man att i nolltoleransdebatten finns det inte alls tvekljud, pauser eller sådana småord som *nå* i början av tureorna. Det finns alltså inget sådant som skulle signalera att tureorna vore på något sätt problematiska.

Det är ändå vanligt också i nolltoleransdebatten att man inte svarar på frågor med *ja* eller *nej*. Det finns bara ett fall där gästen börjar sin tur med ett nekande ord *nä* (exempel 21). Hon svarar direkt på redaktörens fråga om ifall fortkörning inte är det allvarligaste hotet mot trafikssäkerheten men erkänner att den är en av de största.

(21)

298 Redaktör J hh. men lena von knorring e de fortkörning som är de
 299 allvarligaste hotet mot trafikssäkerheten
 300 Lena nä de en av dom stora hotena ett annat hot e till
 301 exempel rattfylleri å (.) att man int kör nykter å å så här
 302 men hastigheten har en otrolig stor inverkan (.) sen e
 303 förstås såna saker att eeh (.) säkerhetsanordningar (.) att
 304 fordon e i skick å å allt annat som påverkar men hastigheten
 305 e nog en stor

I följande exempel (22) har Lena talat först och sedan frågar redaktören om det här nolltoleranssystemet är ett bra sätt att lugna ner trafikrytmen (r. 375–377). Han säger inte till vem frågan är riktad. Därför får lyssnaren ett intryck av att redaktören riktar sin fråga till Lena som har talat tidigare. Den andra gästen, Klaus, tar ändå turen.

(22)

369 Lena >> en otrolig liten tidsvinst om man (.) kör fem
 370 kilometer fortare eller tie kilometer fortare per
 371 timme [(.) medan s de finns en (.) otrolig vinst å >>
 372 Redaktör J [mm
 373 Lena >> andra hålle (.) om de sker en olycka (.) de finns allt
 374 å vinna på sänka hastighe[ten
 375 -> Redaktör J [(e e den här) nolltolerans
 376 -> (e nu) ett bra sätt att på nåt sätt lugna ner t- trafikrytm å få
 377 -> fålk å köra lungt (x) aggressivt i trafiken
 378 Klaus ja säger fortfarande att kön e de värsta ja vet (.) de
 379 farligaste ja vet
 380 Redaktör J hu- hur pass (x) [hur pass (x) säj du att köer e lena
 381 Klaus [(ja vet)
 382 Redaktör J von knorring i i enligt din (.) uppfattning i i i
 383 trafikssäkerhetsmässigt
 384 Lena de sker ju no olyckor i köer de gör de men där e de
 385 kommer igen in såna häna andra saker som a: vstånd
 386 ti ti fordonen framför (.) men e de så att (.) alla håller
 387 en (.) jämn hastighet (.) så blir de int den här (.) ö kö
 388 å dragsbältsbildningen som (.) som ju (.) e farli (.) så
 389 att (.) d- där e de de att alla borde hålla (.)

Han svarar inte med *ja* eller *nej*. Egentligen svarar han inte på redaktörens fråga utan tar igen upp en sak som han tidigare har talat mycket om: köer i trafiken. Efter den här

fråga-svar-sekvensen ställer redaktören en ny fråga (r. 380–383) som han riktar till Lena. Jag antar att redaktören vill ge turen till Lena igen eftersom Klaus tog Lenas tur tidigare. Redaktören tar ändå hänsyn till Klaus svar på så sätt att hans fråga till Lena behandlar köer som Klaus tog upp.

Eftersom det förekommer bara fyra ja/nej-frågor (i enledade frågeturer) i nolltoleransdebatten och de här fråga-svar-sekvenserna är så olika kan man inte göra några sådana generaliseringar som i skoldebatten. I skoldebatten följer ja/nej-frågasekvenserna samma mönster men i nolltoleransdebatten är sekvenserna mer osammanhängande.

4.1.2 Frågeordsfrågor

Den största delen av frågorna i skoldebatten är frågeordsfrågor dvs. ord som innehåller ett frågeord. Lindholm (2003: 58) konstaterar att enligt Linell & Gustavsson (1987: 38) kan frågeordfrågor delas in i två grupper: fokuserade frågor och öppna frågor. Det är fråga om hur mycket frihet som ges till den som svarar. Fokuserade frågor är mer exaktare medan öppna frågor oftast är breda och svaret måste ofta vara minst en sats. Till exempel många frågor som börjar på *hur* eller *varför* är öppna frågor.

Enligt Lindholm (2003) hör de flesta frågeordsfrågorna till kategorin fokuserade frågor. I skoldebatten är så ändå inte fallet. Tvärtom, materialet vimlar av öppna frågor (och långa svar). Jag anser att detta beror på radioprogrammets karaktär. Redaktören ställer huvudsakligen ganska allmänna frågor så att gästerna får mycket utrymme för sina svar.

A) Fokuserade frågor

I skoldebatten finns det bara två frågor som jag har kategoriserat som fokuserade frågor. Den första frågan (exempel 23) är en konkret fråga om åtgärder i Steiner-skolan. Lauras svar är långt men när man granskar det märker man att Laura egentligen inte svarar på redaktörens fråga (*va gör ni*) utan berättar bara att lärare i Steinerskolan är i en helt annan situation än lärare i vanliga skolor eftersom de har känt sina elever i många år.

(23)

- 177 Redaktör P men berätt nu när ni då (.) ska vi säga då ni får en elev som e
 178 olik (.) på *någo sätt så att* (.) som du säger .hhh (den här) (x)
 179 å den uppstår nån form av då liksom problem eller slitningar å
 180 så här va va (.) va gör ni då som som (.) då sku skilja sej från
 181 en vanlig skola
 182 Laura mm (.) nå vi har ju den fördelen att att ja själv till exempel
 183 som då e lärare för en klass sju↑ .hhh har ju jobba me den (.)
 184 klassen ända sen di börja skolan alltså i sju år (.) å då har man
 185 ett helt annat utgångsläge (.) än om man kommer som en
 186 ämneslärare inför en grupp↑ (.) å man känner int alls n-
 187 klassen å di här eleverna (.) .hhhh så de ren (.) ge ju oss
 188 liksom en helt annan situation (.) som lärare att (.) att (.) de
 189 där bemöta di här barnen

Den andra fokuserade frågan (exempel 24) är den enda antingen-eller-frågan i skoldebatten. Även om frågorna i exemplen 23 och 24 kan anses vara fokuserade är de ändå ganska allmänna och ger mycket utrymme för svaret. Till exempel svaret på den frågan i följande exempel är inte bara ”på pojkarna” eller ”på skolan” utan lite annorlunda. Kanske redaktörens fråga är lite provocerande. Det skulle vara ohövt att svara bara till exempel ”på pojkarna” och därför baserar Dan sitt svar på sina egna erfarenheter och talar bara ur sin egen synvinkel. Han betonar också att pojkarna har ”kapacitet” men att de bara inte använder den.

(24)

- 417 Redaktör P men e de här fö probleme (.) på: pojkarna eller problem på
 418 skolan som int ser deras begåvning
 419 (.)
 420 Dan ja kan säga till exempel som lärare att (.) att (.) i åtskilliga hem
 421 ha ja (.) till exempel meddelat deras (.) söner (.) inte (.)
 422 använder (.) hela sin kapacitet i skolan (.)

Det finns fyra fokuserade frågor i nolltoleransdebatten. I fråga-svar-sekvenserna kan man hitta samma drag som i exempel 23. I exempel 23 frågade redaktören vad man gör

i Steinerskolan med ”problematiska” elever. De praktiska åtgärderna är framme också i nolltoleransdebattens fokuserade frågor (se r. 154-157 i exempel 25)

(25)

148 Klaus =do- do- nej nej dom dom e inte de [men polisen kan >>
 149 Redaktör J [mm
 150 Klaus man förvänta sej av av a: att att (.) dom liksom förstår
 151 sej på helheter i trafiken å å å de där å va som e (.) en
 152 trafiksäkert va som int e trafiksäkert (.) här vill jag säga
 153 en annan =
 154 → Redaktör J = å va i- va innebär de i praktiken va va va innebär de
 155 → i praktiken [att man ska indivi- individ bestämma hur >>
 156 Klaus [(x)
 157 → Redaktör J >> folk fort folk [får köra eller
 158 Klaus [de be- de be- de betyder i praktiken
 159 de: att att (de dän) om kön gå me sjutti å nån t-
 160 vet att dehä: går nu (.) i (h)ela verket sjutti eller
 161 mycket under (.) .hhhh å vill köra bort från den här
 162 fällan som en en kö e (.) om man då går in e e e: går

Också i följande exempel behandlar den fokuserade fråga en mycket praktisk sak (hur borde polisen arbeta i situationen). Det kan bero på att alla fokuserade frågor i nolltoleransdebatten är sådana som redaktören ställer till den föregående talaren. Redaktören alltså kommenterar någonting som den föregående talaren har sagt och vill att gästen preciserar sin kommentar på något sätt. I exempel 26 har Klaus talat om vad han tycker om polisens sätt att ”gömma sig” i buskarna. Redaktören frågar vad polisen borde göra i stället (r. 420) och Klaus berättar hur polisen arbetar i Sverige.

(26)

407 Klaus men en en sak när du tala om attityder ja håller med
 408 dej att att de dä ja tycker de ha (blivi) liksom hårdare
 409 attityder här i finland .hhhh (..) där vill jag komma än
 410 ti polisen (.) polisen e en farsfigur fadersfigur i
 411 trafiken så länge som vår polis idka de här me
 412 smyglurande i buskarna (.) å haffande av av av av
 413 .hh bilister så ger de (.) inger de ingen respekt för
 414 polisen (varom) säger (.) sen en annan sak när polisen
 415 håller behårt fast vi att du kör en kilometer för hårt

416 . hhh så (.) planteras de här vidare till bilisten (.) som
 417 (.) vill lära sin (.) medbilist att (.) du kör (.) du du
 418 gör fel de här e min rätt ja gör rätt (.) du gör fel (.)
 419 du får inte göra så där .hh
 420 → Redaktör J hu- hu- hu- tycker att du polisen borde ar[beta i [stället å
 421 Klaus [(i) [(stämning)
 422 Klaus nå eeh ja kom just me husbil från sverige ee ee ee ja kom
 423 från narvik eeh gällivare kiruna (.) luleå (.) .hhhh å å d-
 424 där e bashastigheten då nitti↓ (.) hhh när du kommer in ti
 425 en bebyggelse (.) så har du först (.) skylten som visar
 426 kamerabevakning (.) hundra meter från de börjar
 427 hastighetsbegränsningen å du kan +se+ därifrån (.)
 428 kameran .hhh de betyder att i sverige (.) vill man (.)
 429 mena allvar att hördu du vi vill påminna dej att nu
 430 kommer du in ti en bebyggelse (.) ta ner hastigheten↓
(slutet av turen tagits bort)

I nolltoleransdebatten finns det också en intressant situation där en fokuserad fråga nästan blir utan svar. Jag har tagit bort några rader för att exemplet inte skall vara så långt. Redaktörens frågor har jag markerat med pilar i början av raderna.

(27)

422 Klaus nå eeh ja kom just me husbil från sverige ee ee ee ja kom
 423 från Narvik eeh Gällivare Kiruna (.) Luleå (.) .hhhh å å d-
(Raderna 424-430 har tagits bort)
 431 .hhh men när du sent kör vidare i f- ee i Finland från
 432 brahestad längst me kusten till gamla Karleby å Vasa
 433 .hhhh de <växlar titt å tätt me hundra åtti sexti > å där
 434 finns kameror hela vägen .hh ja höll på å ta live av mej
 435 än gång för gamla karleby för att mitt på hundras
 436 område så .hhh tvärnita en bil framför mej å
 437 (va faktiskt fast i aktan på honom) (.) de ble inga märke
 438 me (.) han körde in på en servicestationen för å
 439 (°hålla°) [(x)
 440 → Redaktör J [varför tvärnita
 441 Klaus alltså tvärbromsa
 442 → Redaktör J tvärbromsa [varför
 443 Klaus [i hundra kilometer =
 444 → Redaktör J = varför
 445 Klaus .hhhh han sa att (.) han satt å prata me sin fru (.) å
 446 plötsligt såg han kameran å han hade int noterat e
 447 de sexti eller åtti eller han för [säkerhets skull så ville >>

448 Redaktör J [SKRATT]
 449 Klaus >> han att (.) bromsa han ner ti sexti från hundra kilometer
 500 i timmen (.) ja sa att du e tok (.) °de hände samma (.) de
 501 samma hände mej (.) före vasa° (..) ja satt å prata (.) *å å å
 502 de där såg ja en kamera så tvärnita sen å (de bas) (.)
 503 skrikande däck på komme ja eeh tänkte h- vilken dår*
 504 (.) å de hä här fråga är (.) hh varför ska de va som i
 505 finland så att man ligger liksom oss smyglurar å
 506 hoppas att bilisten ska göra fel (.)
 507 vafför (.) skriver man int ner (.) före kameran till exempel (.)
 508 hasti- den gällande hastighetbegränsningen i asfalten (.) de e
 509 ju ingen konst å [göra

I exemplet ovan ser man fråga–svar-sekvensens normativa karaktär bra. På rad 440 frågar redaktören varför en bil hade ”tvärnitat”. Kanske Klaus hör fel eftersom han svarar på frågan genom att berätta vad det talspråkiga uttrycket *tvärnita* betyder. Redaktören är inte nöjd med detta svar och frågar igen: *tvärbromsa varför*. Den här gången använder han alltså det ”nya” ordet *tvärbromsa*. Han får ändå inte ännu svar eftersom Klaus fortsätter med att säga *i hundra kilometer*. Redaktören vill ändå få ett svar på frågan och därför frågar han en gång till (rad 444). Den här gången är frågan ännu kortare, endast ett ord, *varför*. Efter det börjar Klaus slutligen att formulera ett svar på frågan.

B) Öppna frågor

Öppna frågor är ganska frekventa i materialet. I skoldebatten finns det 10 öppna frågor. I alla de här frågorna är det fråga om att redaktören frågar de intervjuades åsikter. Nästan i varje fråga (8/10) används verb som *tycka*, *säga* eller *se* (se exempel 28 och 29).

(28)

60 Redaktör P .hh okej (.) laura aarnio friman steinerpedagog o klassläs-
 61 klasslärare för en sjuva i steinerskolan i ekenes (.) va säger du
 62 om de här

(29)

40 Redaktör P ja (.) va [tycker du (om frågan)

Nio av tio öppna frågor är mycket likadana (redaktören frågar vad gästerna tycker) och därför analyserar jag inte dem närmare. Redaktören ger mycket utrymme för gästernas svar genom att ställa öppna och breda frågor. Det finns bara en frågetur som är lite annorlunda än de andra (se exempel 30). Jag är ändå lite osäker på kategoriseringen av frågan. Jag ansåg först att det finns tre frågor i turen men egentligen finns det bara en fråga (*hur kan du som lärare ha den kristallkulan att du vet va...*) som sedan följs av två underordnade frågande bisatser. Frågan är inte en neutral fråga om vad gästen tycker utan man kan se den som ett motpåstående till gästens tur.

(30)

278 Redaktör P = j- jättebra men men hur kan du som lärare (.) ha den
279 kristallkulan att du vet (.) va eleven tänker å mm ett år två år
280 tre år hur mogen å bra den e

Också i nolltoleransdebatten finns det många öppna frågor. När man tar en titt på de här frågorna ser man strax att de är mycket lika de som finns i skoldebatten. I skoldebatten använder man alltså oftast verben *tycka*, *säga* och *se*. I nolltoleransdebatten använder redaktören ofta verben *mena* och *säga* även om det också finns några andra verb.

I tre turer använder redaktören verbet *mena* och av de här frågorna är alla identiska: *hur menar du då*. I en tur frågar redaktören vad Lena *säger* om en sak. Fyra turer är alltså sådana där redaktören frågar vad gästerna anser. I nolltoleransdebatten finns det ändå också en öppen fråga som är lite exaktare än de här mycket allmänna frågorna om vad gästerna tycker. I exempel 31 vill redaktören få fram hur bilisterna exakt kan veta sin hastighet.

(31)

76 Redaktör J > men men hu- [hur < ska bilisterna kunna veta exakt på >>
77 Lena [å de e
78 Redaktör J >> kilometer hur fort dom kör hastighetsmätarna visa ju int

svara på den (om än mycket kort). Redaktörens tur på rad 70 tycks vara en förståelsekandidat. Det betyder att han föreslår en tolkning till Lauras tur och Laura bekräftar.

De två andra deklarativerna i skoldebatten karakteriseras av samma verb som var vanligt också i öppna frågor: verbet *tycka* används i båda fallen. I båda exemplen (33 och 34) är det fråga om att redaktören tolkar gästens föregående tur.

(33)

211		däremot e ja ingen vän av den stora (.) oroan man säger så
212		som finns i (.) synnerhet i större gymnasier me både (.)
213		periodiserad (.) ööö periodisedad schema å årskurslöshet
214		(.)
215	→ Redaktör P	de tycker du int att e bra
216	Dan	nej de tycker ja int definitivt int att e bra men ja sku ännu
217		hävda att att ööö högstadierna klarar sej (.) bra (.) till stora
218		delar eee när de gäller de här just på grund av de att
219		grupperna e relativt små där

I exemplet ovan hör raderna 211–214 till en lång tur av Dan (jag har tagit med bara slutet av turen). Dan har sagt att han är ”ingen vän av den stora oroan” som gäller större gymnasier och på rad 215 tolkar redaktören att enligt Dans åsikt är årskurslösheten inte bra. Dan bekräftar den här tolkningen.

Den tredje deklarativen i skoldebatten handlar om ifall läraren kan ha tillräckliga redskap för att veta hur eleven kommer att klara sig i sitt liv i framtiden. Redaktörens fråga på rad 287 är både en tolkning av Dans tur (att han verkligen tycker att det möjligt att göra en sådan ”prognos”) och också en kritik. Redaktörens tur man kan tolka så att han tycker att det inte är möjligt.

(34)

278	Redaktör P	= j- jättebra men men <u>hur kan</u> du som lärare (.) ha den
279		kristallkulan att du vet (.) va eleven tänker å mm ett år två år
280		tre år hur mogen å bra den e
281		(.)

- 282 Dan nå ja kan ju åtminstone se den utveckling som har skett på (.)
 283 högstadiet till exempel under tre år ja kan säga att de händer
 284 mycke när de gäller uppsatsskrivande bland annat från
 285 årskurs sju ti årskurs nie
 286 (.)
 287 → Redaktör P å de här tycker du att ger dej tillräckliga redskap för att fatta
 288 ett sånt här (.) eller [(.) (>göra den här prognos<)
 289 Dan [ett sånt de- slu- (.) ett sånt (.) ja kan
 290 åtminstone (.) fatta en sån prognos som nå:n kan ha hjälp av
 291 vid den mottagande skolan å som eleven förhoppningsvis
 292 själv (.) märker att aha: de här kan (.) gå mot ö ett bättre håll

I nolltoleransdebatten finns det två turer hos redaktören som innehåller en deklarativ fråga. Också här är det fråga om att redaktören påstår att gästen *menar* någonting (exempel 35) eller *har sagt* någonting (exempel 36). Gästerna förhåller sig till turen som en fråga och svarar på den. Svaren påminner om ja/nej-frågornas svar. I exempel 35 är svaret negativt och börjar därmed med *nej*. Sedan kommer en korrigerande redaktören hade inte tolkat Klaus tur rätt.

(35)

- 242 Klaus [ja tycker att dom e för låga å dom e ju lägre än
 243 i sverige (.)
 244 → Redaktör J ja (.) du mena att åtti i stället för nitti [å så vidare
 245 Klaus [i- mm nej utan i
 246 sverige har dom (.) numerärt lägre hastighetsbegränsningar
 247 men där (.) var sverige har nitti så har finland
 248 åtti [dä- å var sverige har hundratie så har finland hundra

I det följande exemplet (36) är redaktörens tur längre. Han påstår att Lena tidigare har sagt någonting.

(36)

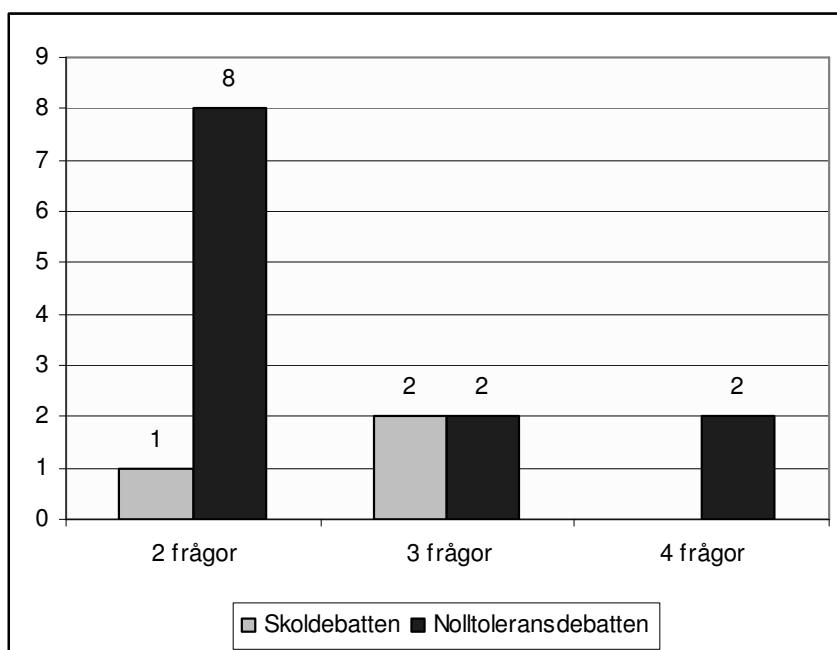
- 265 → Redaktör J [me- [me- men lena von knorring du
 266 → berätta för mej på telefon i (en annan här) debatterna
 267 → att de finns undersökt att n- n- när man sänker
 268 → hastigheter va sa du me me (.) en procent så så så
 269 → minskar olyckona me tre procent nånting sånt
 270 → sa [du (förra)

271 Lena [ja en kilometer i timmen alltså om man får
 272 medelhastigheten sänkt en kilometer i timmen
 273 [så får man ner olycksprocente>>
 274 Klaus [eeh eeh
 275 Lena >> me tre [procent
 276 Klaus [ja känner till den då undersökningen
 277 å den e precis lika mycke värd som ett begagnat
 278 toalettpapper

I samtalsturen kan man hitta många signaler om att turen är lite problematisk eftersom redaktören inte ”vågar” säga direkt att ”du har sagt så här”. I turen finns det sådana uttryck som *va sa du* och *nånting sånt sa [du (förra)*. Svaret på frågan är positivt och börjar med *ja* på rad 271.

4.2 Frågeturer med två eller flera frågor

I det här avsnittet analyserar jag sådana frågeturer som innehåller två eller flera frågor. Om sådana frågeturer använder jag ordet *frågekedja*. Jag kommer att se på hurdana de här frågekedjorna är och hur frågorna anknyter till varandra. I tabell 5 presenterar jag antalet frågekedjor i båda radioprogram. Jag har grupperat frågekedjor enligt frågornas mängd. Tabellen visar att frågekedjor är vanligare i nolltoleransdebatten.

Tabell 5: Frågekedjor i materialet

4.2.2 I skoldebatten

Det finns bara tre frågekedjor i skoldebatten. Två av dem innehåller tre frågor. I en frågekedja finns det två frågor. I två frågekedjor är det så att den första frågan i turen är sådan att med hjälp av den riktar redaktören sin egentliga fråga till en viss person (exempel 37: namnet och frågan *vad tycker du* på raderna 31-32). Efter den kommer den egentliga frågan som i det här fallet är en ja/nej-fråga (rad 33).

(37)

30	Redaktör P	okej där e åsikter (.) tvärtemot resultaten >i den här
31	→	undersökningen< (.) ann-sofi loo lärare i pedagogik vi-
32	→	pedagogiska fakulteten vi- åbo akademi va tycker du
33	→	e de rätt om (.) bråkighet påverkar vitsorden
34		(EN LÄNGRE PAUS)
35	→	ann-sofi loo (.) har vi dej med (.) borde vara (xx) i vasa
36		(.)
37	Ann-Sofi	e här
38	Redaktör P	bra=
39	Ann-Sofi	=ja

I exemplet ovan finns det också en tredje fråga. Redaktören ställer den efter en längre paus. Han har ställt en fråga, en första led av ett närhetspar, men har inte fått ett svar dvs. en andra led. I den här problematiska situationen tänker redaktören inte till exempel att Ann-Sofi inte skulle vilja svara eller något dylikt. Det är ju prefererat att man svarar på frågor. Däremot tolkar han tystnaden så att Ann-Sofi inte hör honom av någon orsak och därför frågar han om hon är på plats eller inte.

I det följande exemplet finns det också en liknande struktur i redaktörens tur som i exemplet ovan. Turen börjar med en påståendesats, sedan kommer ett namn, frågan *va tycker du* och slutligen en ja/nej-fråga. Att nämna gästens namn i samband med frågan är vanligt i materialet. Jag tror att det är speciellt viktigt att använda namn i radioprogram eftersom lyssnarna inte kan se vem som talar.

(38)

127	Redaktör P	de e intressant men öö ann-sofi loo va tycker <u>du</u> borde man
128		lära ut mera (.) kunskap i: (.) personlighet (eller) temperament
129		(.) när man (utbil[da] lärare
130	Ann-Sofi	[HARKLING
131	Ann-Sofi	nå (.) den första som som ja åtminstone inom utbildningen
132		fäster uppmärksamhet vi e att du måste lära känna dej <u>själv</u> (.)
133		.hhh du måst veta som (.) som blivande lärare att att var står
134		ja själv hurdant temperament har <u>jag</u> (.) .hhhh å å sen – –

I följande exempel (39) återges en mer komplicerad situation. Frågorna börjar på rad 382. Först börjar redaktören sin fråga genom att säga *va liksom lärare nu* men omformulerar sin fråga och fortsätter på ett annat sätt.

(39)

376	Redaktör P	men men dan johansson (.) de där undersökningen då här
377		kommer de då forskare <u>in</u> som redan (xx) lite misstänksamma
378		mot skolvärlden (.) å sen så s- eeh skriver di sina rapporter
379		dom till å med <u>själva</u> blev överraskade (.) av hur mycke de
380		här läraren låter sej då (.) styrs av (.) sin egen uppfattning av
381		den här elevens temperament (.) ambition å (.) sociala
382	→	position i klassen (.) va liksom lärare nu (.) torde (x) där i alla
383		di här olika ämnena (.) som man som man (.) öö bedömer i e
384		e de bra att de d- påverkar som du säjr lärarens (.)

385 uppfattning som lä- lä- lä dom uppfattningarna kan variera du
 386 säjr lärare e en proffs men att (.) de blir ju inte samma ändå
 387 (.)
 388 Dan nt .hhhh ja tror vi aldrig kan komma ti ett sånt system som e ti
 389 hundra procent eller hundratie procent eeh rättvist å kliniskt
 390 fritt från alla fel eftersom de allti handlar om människor då de
 391 få- kan man faktiskt ifrågasätta de här (.) betygssysteme som
 392 vi har nu att hu- hur ska de se ut

Efter att ha sagt *va liksom lärare nu* börjar redaktören en annan fråga: *torde (x) där i alla di här olika ämnena (.) som man som man (.) öö bedömer i*. Tyvärr uppfattar jag inte vad redaktören säger efter ordet *torde*. Jag kan inte kan säga om det här är en grammatiskt fullständig fråga eller inte. Efter det kommer ändå den egentliga frågan: *e e de bra att de d- påverkar som du säjr lärarens (.) uppfattning som lä- lä- lä dom uppfattningarna kan variera du säjr lärare e en proffs men att (.) de blir ju inte samma ändå*.

Intressant här är att Dan inte svarar på den här ja/nej-frågan genom att säga *ja* eller *nej*. Han konstaterar att det inte finns möjlighet att komma till ett perfekt system eftersom det alltid är fråga om människor. På ett skickligt sätt undviker han att svara på frågan så att han på samma gång godkänner de presuppositioner som redaktörens tur innehåller.

4.2.3 I nolltoleransdebatten

I nolltoleransdebatten är frågekedjor mycket vanligare än i skoldebatten. Det finns 12 frågekedjor i detta samtal. Åtta frågekedjor innehåller två frågor. I två kedjor finns det tre frågor och i två kedjor finns det fyra frågor. Jag kommer inte att presentera alla frågekedjor utan jag tar upp olika typer av kedjor och presenterar ett eller ett par exempel av varje typ. Jag kommer inte heller att presentera hur många frågekedjor det finns av varje typ eftersom frågor i långa frågekedjor kan ha olika typer av "länkar" till varandra.

Frågorna i frågekedjorna förhåller sig till varandra på olika sätt. Ett par frågekedjor har följande struktur: redaktören börjar med en generell fråga som kan tolkas så att den är riktad till alla gäster (han använder till exempel pronomenet *ni*). Efter den här frågan

riktar han sin fråga till en viss person genom att fråga hans/hennes åsikt om saken. Följande bidrag ur nolltoleransdebattens början (exempel 40) är ett exempel på en sådan frågekedja där det först förekommer en generell fråga som redaktören sedan riktar till någon gäst.

(40)

1 Redaktör J: nt .hh joo hej och välkomna till slaget efter tolv
2 informatören lena von knorring från trafikskyddet
3 och motojournalist klaus bremer .hhhh tänkte börja
4 direkt me att fråga tycker ni att >de hä e en< bra
5 åtgärd att (.) införa (.) nolltolerans mot fortkörning
6 va säger du lena von knorring
7 Lena: .hh ää trafiksskyddets ståndpunkt e ju nog den att (.) de e (.)
8 de e ett bra sätt alltså man måst ta ti såna häna åtgärder
9 Redaktör J: nt. .hh varför tycker du de (.) varför e de bra

I exemplet ovan förekommer den första frågan på raderna 4-5. Redaktören frågar om gästerna tycker att det här nolltoleranssystemet är ett bra sätt att minska fortkörning. Han använder pronomenet *ni* vilket signalerar att frågan egentligen är riktad till alla gäster även om Lena får vara den första som kommenterar saken. Funktionen hos den andra frågan i exemplet (r. 6: *va säger du lena von knorring*) är att genom den riktar redaktören sin fråga till en viss gäst.

Det är också bra att lägga märke till att den första frågan i exempel 40 är en ja/nej-fråga medan den andra frågan är en öppen frågeordsfråga. Lena använder inte orden *ja* eller *nej* utan svarar med en längre mening där hon menar att de är en bra åtgärd att införa nolltolerans. Även om redaktörens första fråga är en ja/nej-fråga och Lena har svarat på den är redaktören inte helt nöjd med svaret. Hans nästa fråga (r. 9) signalerar att han skulle önskat få ett vidare svar på sin fråga.

Det är också vanligt att redaktören preciserar sin fråga på något sätt. Redaktörens frågetur i följande exempel innehåller till och med fyra frågor. Egentligen är det lite svårt att säga hur många frågor det egentligen finns i den här turen eftersom den andra frågan kan anses innehålla tre frågor. Jag har ändå räknat dem som en fråga. Jag har lagt

in ordningsnummer för frågorna i transkriptionen så att de är lättare att följa var frågorna finns enligt min tolkning.

(41)

219	Redaktör J	(1) men men va va [säger du lena von knorring angående >>
220	Lena	[men
221	Redaktör J	>>dom hastighetsbestämmel(ser) som finns (2) då erom
222		rimliga eller erom för låga eller för höga (3) bord man sänka
223		hastighet(nabbavägerna) hastighetsbegränsningar på
224		vägarna eller (4) va va tycker du
225	Lena	alltså vi v- d- de de granska (sy) finland va som e lämplit
226		å vi [få väl tills>>
227	Redaktör J	[°jå::°
228	Lena	>> vidare l- l- lita på att att vi ha bra (.)
229		hastighetsbegränsningar dom (.) de har ju gjorts
230		översyn på de (.) å vi har ju till å me (.)
231		vinterhastighetsbegränsningar också då när vi ha
232		sämle (.) [sämre före

Den första frågan i exemplet ovan är ganska allmän (*va säger du... angående dom hastighetsbestämmelser som finns*). Efter den här öppna frågan preciserar redaktören sin fråga med en antingen-eller-fråga (är hastighetsbestämmelserna rimliga eller inte). Den tredje frågan är en ja/nej-fråga som också preciserar den föregående frågan. Man kan alltså se att redaktören börjar sin frågekedja med en öppen fråga och kommer så småningom till en mer sluten fråga. Den fjärde frågan i exemplet (*va tycker du*) är igen en öppen fråga som också har den funktionen att Lena vet att nu är det hennes tur att börja tala.

Ibland är det svårt att veta om det är fråga om precisering eller om redaktören bara säger samma sak på olika sätt. Följande bidrag (exempel 42) har jag tolkat så att redaktörens andra fråga är alldeles densamma som den första. Frågorna finns på rad 9.

(42)

7	Lena:	.hh ää trafiksskyddets ståndpunkt e ju nog den att (.) de e (.)
8		de e ett bra sätt alltså man måst ta ti såna häna åtgärder

- 9 → Redaktör J: nt. .hh varför tycker du de (.) varför e de bra
 10 Lena: alltså [de visar ju sej att hastigheten . har en jätte stor >>
 11 Redaktör J: [HARKLAR SIG
 12 Lena: >> betydelse när de gäller olyckor (..) å . sku de nu ens
 13 va: så att eeh mänskorna höll hastighetsbegränsningen den
 14 här maxhastigheten då som (.) står på skylten (.) så sku de
 15 kanske int behövas men (.) men att eeh (.) de visar ju sej att
 16 eeh (.) de blir ett snabbare tempo hela tiden man höjer
 17 hastigheterna och (.) och de här e ett sätt å å visa att de (.) de
 18 finns skäl

Även om det i exemplet ovan finns två frågor som har alldeles samma funktion är det ändå oftast så att den andra frågan på något sätt preciserar den första frågan. Det finns också frågeturer där redaktören reparerar sig själv och omformulerar sin fråga. Sådana turer innehåller 3–4 frågor men alla av dem slutförs inte. Ett exempel på sådana reparationer är följande exempel.

(43)

- 198 Klaus = +aldrig orsaka+ en enda skada eller död (.) aldri de e
 199 lika löjligt att säga att överhastigheten förorsakar
 200 trafikolyckan >som att säga att .h <halt väglag>
 201 förorsaka olyckor [(.) de
 202 → Redaktör J [va e de som (.) va men- hur menar
 203 → du då va e de som [förorsakar olyck(an)
 204 Klaus [de e de e mänskan bakom ratten
 205 som avgör (.) å i ställe föratt ba rubricera de (.) överlag
 206 me att äventyrande at trafiksäkerheten så borde man
 207 börja fundera på att (.) varför kör mänskor (.) för fort
 208 (.) i (.) *f- förhållande* ti sin egen skicklighet (.) .hh
 209 varför kör mänskor (.) varför tappar dom kontrollen
 210 (.) >över sin bil< =

Frågekedjan på raderna 202–203 innehåller fyra frågor men de två första av dem (*va e de som* och *va men-*) slutförs inte. Sedan kommer det två fullständiga frågor (*hur menar du då* och *va e de som förorsakar olyckan*).

Det finns alltså tre olika sätt hur en fråga i en frågekedja förhåller sig till den föregående frågan: upprepning, precisering, reparation och riktning till en viss person. Av dem är precisering den vanligaste.

5 SLUTDISKUSSION

I denna avhandling pro gradu har jag analyserat redaktörernas frågor och gästernas svar i två finlandssvenska radioprogram. Syftet har varit att ta reda på hurdana delar det finns i redaktörernas frågeturer och hurdana frågor det finns överhuvudtaget. Jag har också sett på hurdana funktioner olika frågor har och hur gästerna svarar på frågorna. I det här sista kapitlet sammanfattar jag mina undersökningsresultat, jämför samtalen och funderar på nya idéer för vidare forskning.

Jag har huvudsakligen använt samtalsanalys som metod i min studie. Metoden är kvalitativ men vissa kvantitativa drag förekommer också. Jag anser att min metod är lämplig för en sådan här undersökning, speciellt när man inte undersöker bara frågor utan också svar på dem – alltså interaktionen i sin helhet. Det finns ändå vissa begränsningar: det är svårt att göra generaliseringar eftersom materialet inte är så stort. Med ett större material skulle man kunna undersöka många delområden mer detaljerat och ta med också till exempel sociolingvistiska aspekter (till exempel könsskillnader mellan redaktörerna).

När det gäller delar i frågeturerna visar undersökningsresultaten att det finns skillnader mellan redaktörerna när de förverkligar sina roller som representanter för en institution. Det är också viktigt att se på likheterna. En stor likhet är förstås att det överhuvudtaget finns likadana delar (bakgrundsinformation, riktning och frågor) i frågeturerna i debatterna. Detta möjliggör att man kan jämföra debatterna.

I fråga om riktning till en viss person är frågeturerna ganska likadana i debatterna. Riktningen är en viktig del i frågeturerna eftersom den berättar för lyssnaren vem som kommer att tala härnäst. Att nämna gästens namn har en viktig roll speciellt när det gäller radioprogram. Det är ett sätt som visar hur redaktören förverkligar sin institutionella roll och därför är ett vanligt sätt i båda debatterna. Däremot nämner gästerna aldrig redaktörernas namn.

I materialet finns det tre slags frågor: ja/nej-frågor, frågeordsfrågor (som jag har delat in i fokuserade frågor och öppna frågor) och deklarativer. Typiskt för ja/nej-frågor i mitt material är att det är ovanligt att använda sk. minimal svar (*ja* eller *nej*). Detta beror på att redaktörernas frågor innehåller presuppositioner som gästen inte kan acceptera. Därför måste gästen oftast utvidga sitt svar på något sätt. I fråga om svar på ja/nej-frågor är den största skillnaden mellan debatterna att i nolltoleransdebatten uttrycker gästerna sina svar utan pauser, tvekljud och andra sådana tecken som signalerar att turen är på något sätt problematiskt. I skoldebatten är däremot sådana tecken vanliga.

Fokuserade frågor är ganska sällsynta i båda debatterna. Däremot är öppna frågor mycket vanliga. Deras funktion i materialet är oftast att fråga om gästernas åsikt om någonting. Verb som *tycka*, *se* och *säga* är vanliga i öppna frågor. Det är inte några stora skillnader mellan öppna frågor i debatterna utan de följer oftast samma mönster.

Funktionen hos deklarativa frågor i materialet är oftast att tolka någonting som gästen har sagt och kontrollera om redaktören har förstått rätt. Deklarativer är också signaler på att redaktören har lyssnat på gästerna. Det finns inte många deklarativa frågor i materialet.

När det gäller frågekedjor är det en stor kvantitativ skillnad mellan debatterna. I nolltoleransdebatten är det mycket vanligare att redaktören ställer två eller flera frågor på samma gång. Eftersom frågekedjor är så sällsynta i skoldebatten är det svårt att jämföra debatterna kvalitativt i fråga om frågekedjor.

Den största delen av frågekedjorna består av två frågor. Frågorna förhåller sig till varandra på olika sätt. I skoldebatten förekommer inte alla de här typerna eftersom det finns bara tre deklarativer i skoldebatten. Det vanligaste sättet är att den andra frågan preciserar den första frågan på något sätt. Ibland korrigerar redaktören sig själv genom att ställa en annan fråga. Redaktören kan också upprepa sin fråga med andra ord. Ibland riktar han sin fråga till en viss gäst i den andra frågan.

Interaktion mellan människorna är ett mångsidigt område att det finns oändliga möjligheter att undersöka den. När jag tänker på min undersökning kommer jag på många saker som skulle vara intressanta att undersöka vidare. Man kunde till exempel ta ett mer omfattande material och undersöka mer detaljerat hur frågorna i frågekedjorna förhåller sig till varandra. Det skulle också vara intressant att koncentrera sig mer på relationerna mellan frågor och svar.

KÄLLOR

- Adelswärd, Viveka (1995). Institutionella samtal – struktur moral och rationalitet: Några synpunkter på värdet av samtalsanalys för att studera mötet mellan experter och lekmän. I *Folkmålsstudier* 36, s. 109–137. Helsingfors: Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur.
- Agar, Michael (1985). Institutional discourse. *Text* 5 (3), s. 147–168.
- Austin, J. L. (1962). *How to do things with words*. Oxford: Oxford University Press.
- Berg, Maarit (2003). *Syytöksiä ja epäilyjä. Toimittajan ja poliitikon vuorovaikutuksesta televisiokeskustelussa*. Helsingfors: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Drew, Paul & John Heritage (1992) Analyzing talk at work. I: *Talk at work. Interaction in institutional settings*. Edited by Paul Drew & John Heritage. Cambridge : Cambridge University Press.
- Forsblom-Nyberg, Ylva (1995). *Samtal som transkription..* I: *Folkmålsstudier* 36, s. 53–74. Helsingfors: Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur.
- Hakulinen, Auli (1997). Vuorottelujäsennys. I: *Keskustelunanalyysin perusteet*, s. 32–55. Red. Liisa Tainio. Tammerfors: Vastapaino.
- Heritage, John (1984). *Harold Garfinkel ja etnometodologia. (Garfinkel and Ethnomethodology, översättning av Ilkka Arminen, Outi Paloposki, Anssi Peräkylä, Sanna Vehviläinen & Soile Veijola)*. Jyväskylä: Gaudeamus.
- Kajanne, Milla (2001). *Kansalaiset kysyjina. Yleisön kysyminen osana vuorovaikutusta television EU-keskusteluissa*. Helsingfors: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Lappalainen, Hanna (2001): Variaation tutkimuksen ja keskustelunanalyysin näkökulmat toisiaan täydentämässä. – I: *Keskustelunanalyysin näkymiä*, s. 155–184. Red. Mia Halonen & Sara Routarinne. Kieli 13. Helsingfors: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Lindholm, Camilla (2003). *Frågor i praktiken. Flerledade frågeturer i läkare-patientsamtal*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Linell, Per & Lennart Gustavsson (1987). *Initiativ och respons. Om dialogens dynamik, dominans och koherens*. SIC (Studies in Communication 15.) Tema kommunikation. Linköping.

- Linell, Per (1990). De institutionaliserade samtalsformerna: om möten mellan professionella och läkare. *Forskning om utbildning* vol. 17, s. 18-35.
- Linell, Per (1994). *Transkription av tal och samtal: teori och praktik*. Linköping: Linköpings universitet.
- Londen, Ann-Marie (1995). Samtalsforskning – en introduktion. I: *Folkmålsstudier* 36, s. 11-52. Helsingfors: Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur.
- Londen, Anne-Marie (1997). Då e man ju fri liksom. Om användningen av partikeln liksom i ett finlands-svenskt radiosamtal. I: *Svenskan i Finland 4. Skrifter från svenska institutionen vid Åbo Akademi nr 3*, 101-118. Red. Saara Haapamäki. Åbo akademi.
- Niemelä, Nina (2008). *Interaktion i helklass under ett tema i språkbud*. Acta Wasaensia nr 194. Språkvetenskap 39. Vasa: Universitas Wasaensis.
- Norrby, Catrin (2004). *Samtalsanalys. Så gör vi när vi pratar med varandra*. Lund: Studentlitteratur.
- Nuolijärvi, Pirkko & Liisa Tiittula (2000). *Televisiokeskustelun näyttämöllä. Televisioinstitutionaalisuus suomalaisessa ja saksalaisessa keskustelukulttuurissa*. Helsingfors: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Olin, Katri (1996). Kysymysten rakenteesta heijastuva kuulijaan suhtautuminen. I: *Suomalaisen keskustelun keinoja II*. Kieli 10, s. 47-79. Red. Auli Hakulinen. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Peräkylä, Anssi (1997). Institutionaalinen keskustelu. I: *Keskusteluanalyysin perusteet*, s. 77–203. Red. Liisa Tainio. Tampere: Vastapaino.
- Raevaara, Liisa (1993). *Kysyminen toimintana. Kysymys-vastaus – vieruspareista arkikeskustelussa*. Lisensiaatintyö. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Raevaara, Liisa (1997). Vieruspari – esimerkkinä kysymys ja vastaus. I: *Keskusteluanalyysin perusteet*, s. 75–92. Red. Liisa Tainio. Tampere: Vastapaino.
- Raevaara, Liisa (2000). *Potilaan diagnoosiehdotukset lääkärin vastaanotolla: Keskusteluanalyttinen tutkimus potilaan institutionaalisista tehtävistä*. Helsingfors: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- SAG = *Svenska akademins grammatik 1* (1999). Stockholm : Svenska akademien.

- Sacks, Harvey, Emanuel Schegloff & Gail Jefferson (1974). A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation. I: *Langue* 50, nummer 4, s. 656-735.
- Samtalsanalys i Finland (2009). Citerat 23.2.2009: <http://www.helsinki.fi/hum/skl/ca/>
- Schegloff, Emanuel A. (1989). On some questions and ambiguities in conversation. I *Structures of Social Action. Studies in Conversation Analysis*. Red. Atkinson, J. Maxwell & John Heritage, 28-56. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schegloff, Emanuel A. (2007). *Sequence Organization in Interaction: A Primer in Conversation Analysis, vol 1*. Cambridge: Cambridge University Press
- Searles, John R. (1969). *Speech acts: an essay in the philosophy of language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Slaget efter tolv – dagens debatt (2009). Citerat 23.2.2009: <http://svenska.yle.fi/vega/program/index.php?id=38>
- Vuorovaikutus radiossa* (2006). Red. Korpela, Eveliina & Katariina Harjunpää et al. Vanda: Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.
- Åbrink, Håkan, 1998: "*Gomorrön, Stockholm*" *Radioprät som stil, genre och samtal med lyssnaren*. Acta Universitatis Tamperensis 632. Tammerfors.

BILAGA. Transkriptionstecken

(.)	paus
<u>varför</u>	betoning
ha:lt	förlängning av föregående ljud
ja::	ytterligare förlängning
si-	avbrutet ord
[]	överlappande tal
[[samtidigt inledda yttranden
=	yttranden sammanbundna utan paus
°precis°	sägs med svag röst
+aldrig+	sägs med högre röst än normalt
SKRATTAR	talaren skrattar
kamera	sägs med skrattande röst
.ja	inandning föregår ord
hh	utandning
.hhh	inandning
(kamera)	osäker transkription
(x)	omöjligt att höra (ett ord)
(xx)	omöjligt att höra (två ord)
(xxx)	omöjligt att höra (tre eller flera ord)
<vanligt>	långsammare takt än vanligt
>vanligt<	snabbare takt än vanligt
>>	repliken fortsätter på ny rad
→	fortsättningston
↑	stigande ton
?	frågeintonation
↓	tydligt fallande ton